

Ш. 623.303

1100

X

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ

Šepťyc'kyj Andrej

ДАР ПЯТДЕСЯТНИЦІ

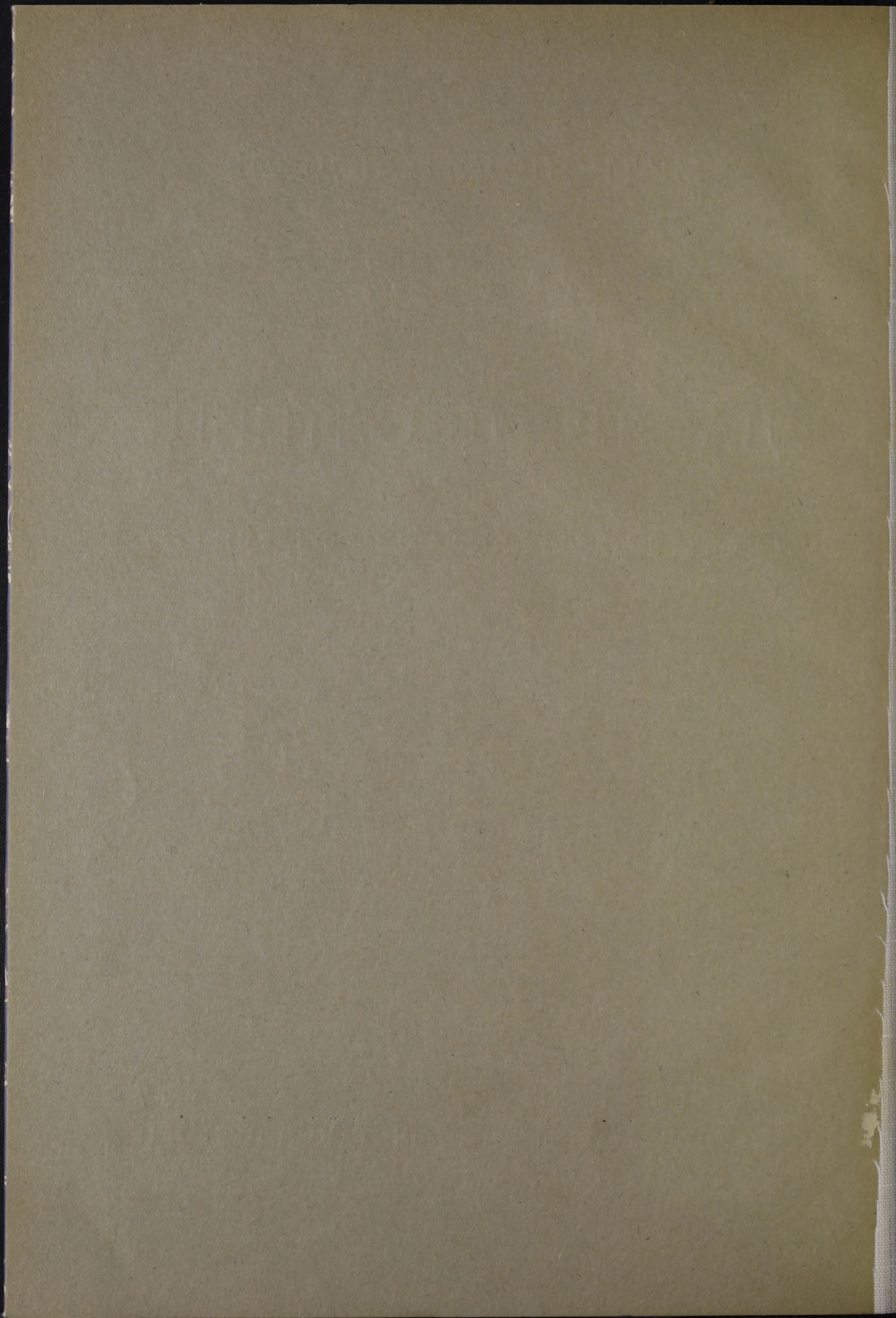
Dar p'atdesjantyci.

(ВІДБИТКА З АРХІЕПАРХІЯЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ ЗА 1937 РІК)

Л Ъ В І В 26² 1937 л. 43

1937

НАКЛАДОМ МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ

ДАР ПЯТДЕСЯТНИЦІ

(ВІДБИТКА З АРХІЕПАРХІЯЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ ЗА 1937 РІК)

Л Ъ В І В

1 9 3 7

НАКЛАДОМ МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ

III-623.503

З Сошествієм Святого Духа, тим „попраздественним і ко-
нечним празником“, як висловлюються молитви Тріоди, кінчимо
ряд Господських празників, що зачинаються в грудні Христовим
Рождеством та поміщені в цій половині церковного року. Поза
нею тільки виїмково буває якийсь Господський празник — се-
ред споминів із церковної історії, себто празників Святих Бо-
жих Угодників. Після Сошествия маємо тільки празники Евхари-
стії й Сострадання (додані Унією) та Спаса, що відносяться до
практики християнського життя, та празник Воздвиження Че-
сного Хреста, що споминає історичну подію. Так то церковний
рік поділений на дві майже рівні собі половини: у першій пра-
знуємо діло спасення в Спасителеві, в другій половині — в спа-
сених. Празник Сошествия закінчує всі празники, так як і зі-
слання Святого Духа завершує Христове діло. Чим і як звер-
шує? Відповідь на те питання буде предметом цього писання.

Передовсім ударяє в ділі Божого обявлення, в якому, по
висказу Пророка Ісаїї (54, 13), наведеному Христом, „усі на-
вчені Богом“ (Йо. 6, 45), що в ньому дуже виразно розріз-
няємо трьох різних Учителів, три різні школи. Перший Учитель
це Христос, що поручає Учительку Церкву та що обіцює
і вкінці зсилає Учителя Святого Духа. Ячим способом ці три
різні школи звязані зо собою в органічну цілість? Вже сама
різниця трьох Учителів могла з людської слабости й коротко-
зорости стати, а дійсно й стала, причиною і роздорів серед хри-
тіян і різного поняття самої школи Божого обявлення. Чому ж
три школи? Це проблеми, що мусять ударити й здивувати вже
на перший погляд кожного, що над св. Письмом бодай трохи
застановляється. Чому Божа наука поділена поміж трьох Учи-
телів, а кожний із них має окремі собі питомі й віддругого зов-
сім відмінні методи і, сказати б, основи науки?

Найперше треба ствердити, що Боже об'явлення — а тому і релігія і християнство і св. Письмо і Церква — це школа, в якій приходить ся нам безнастанно вчитися, від дитинства до старости. Церковна заповідь обов'язує християн у неділю й свята вислухати Службу Божу й духовну науку. Деякі люди, яким трудно бути на проповіді, або й ті, що зайняті умовою працею, уявляють собі, що духовна наука не приносить їм ніякого хісна, що вони можуть її заступити читанням св. Письма або релігійної книжки. Але воно не так, бо від того обов'язку не звільнені навіть і ті, що в Церкві мають учительський уряд або післанництво. Одним словом — релігія це для всіх обов'язкова школа, в якій усі маємо вчитися від дитинства до пізньої старости й тому тим важніше для нас: знати систему тієї нашої школи, а передовсім зрозуміти її потрібний ступінь чи характер, бо про ту різницю не можна сумніватися. Вона дуже яскраво проявляється в самому св. Письмі, в тім — сказати — кодексі Божого об'явлення.

I. ШКОЛА ЦЕРКВИ.

Передовсім учить Христова Церква та вчить на основі дуже виразного Христового поручення і з повною владою до навчання. Христос сказав: „Навчайте всі народи, хрестячи їх... навчаючи їх зберігати все, що Я вам заповідав“ (Мат. 28, 19). Уже ці останні Христові слова, висказані по Матеєві до Апостолів, стверджують вповні той учительський уряд Церкви. А стверджують і непомильність того уряду додані ще слова: „І це Я з вами по всі дні, до кінця віків“ (Мат. 28, 20). До кінця віків, себто слова відносяться не до самих Апостолів, а до Церкви, й обіцяють непомильність, бо присутність Божої Премудрости при сповнюванні учительського уряду є з певністю охороною перед усякою помилкою для цілого апостольського чи учительського тіла Церкви.

Це слово й саме вистачало б, але й багато інших уступів св. Письма стверджує ще ту очевидність. „Як Мене післав Отець, так Я посилаю вас“ (Йо. 20, 21), „Це Я посилаю вас, як овець між вовків“ (Мат. 10, 16), „Ідіть до овець, що загинули... айдучи, проповідуйте й кажіть...“ (Мат. 10, 6—7), „Хто вас приймає, Мене приймає, а хто приймає Мене, приймає Того, що Мене післав“ (ст. 40).

В Апостолів находимо таке пристосування Христових слів, що не можемо сумніватися про те, що від самого початку Апостоли були перейняті гадкою, що вони є вчителями людей і що

мають від Ісуса Христа учительську владу, й то таку виключну, що неначе вся наука Ісуса Христа є їхнім монополем. Найбільший із них, великий Апостол Павло, називає Євангеліє просто „своїм“: „...утвердити вас по мому Євангелію“ (Рим. 16, 25). Те Євангеліє, яке людям проповідує, він прийняв безпосередньо від Ісуса Христа. „Євангеліє, котре я проповідав, не є людське, бо я не прийняв його від людини, ані не навчився, але через об'явлення Ісуса Христа“ (Гал. 1, 11—12). Тому кидає анатему на кожного, що йнакше буде вчити. „Коли б ми або ангел із неба проповідав вам більш, ніж те, що ми вам проповідали, нехай буде виклятий. Як ми перше сказали, тепер знову говорю: Коли б вам хто проповідав більш, ніж те, що ви прийняли, нехай буде виклятий“ (Гал. 1, 8—9). Ця певність не перешкоджує, що св. Павло піддає своє Євангеліє старшим від себе Апостолам, себто Церкві. „Я виложив їм Євангеліє, котре проповідую між поганями, а зокрема тим, що були знатніші“ (Гал. 2, 2). Хоч він був готов кинути анатему хоч би на ангела, то свою науку піддає судові Церкви, і це робить „по об'явленню“, себто діставши на те приказ згори. Тому з тим більшою певністю уживає своєї влади супроти людей. Він вимагає послуху вірі (Рим. 1, 5) й покорення себе правді (Гал. 3, 1) та не щадить, а зо силою картає. „Безумні Галати, хто вас обдурих?... Чи ви такі гупі?“ (Гал. 3, 1—3). Зрештою він усе, коли тільки треба, вміє ужити своєї влади. Він і тихий і такий лагідний, що посеред новонавернених вірних виглядає як нянька серед дітей (I Сол. 2, 8), він називає себе останнім із Апостолів і частіше просить „лагідністю й тихістю Христовою“ (II Кор. 10, 1), він „смирний між людьми“ (там само ст. 2), у нього „присутність тіла немічна й слово марне“ (там само ст. 10). Та коли треба, вміє вживати своєї влади не тільки словами „важкими й кріпкими“, але й безпощадним поступуванням „по владі, котру дав мені Господь“ (II Кор. 13, 10). Бо буває, що вірні не находять його „таким, яким хотять“ (II Кор. 12, 20). Буває, що в своїй ревності питає з гіркою іронією громади, які сам оснував: „Чого хочете? Чи з палицею прийти мені до вас?“ (I Кор. 4, 21).

А влада вчителя, яку має від Христа, є така, що її й іншим передає. Треба б підряд наводити два писання Апостола: одне до Тимотея й одне до Тита, щоб бачити, як уже тоді була устійнена гадка про душпастирську, а передовсім про учительську владу Церкви. В них Апостол установляє закони, заряджує, дає ради й прикази в поодиноких випадках, повідомляє про

гострі засуди свого суду. „Іменя й Олександра я передав сатані, щоб навчилися не хулити“ (I Тим. 1, 20). Повторює науки давно дані, наминає, радить, а передовсім учить і поручає способи й методи науки.

Не підемо даліше за гадкою Апостола Павла, не будемо представляти науки й практики інших Апостолів, не будемо наводити ні науки Отців Церкви ні вселенських Соборів, тих головних органів церковної науки. Ми ствердили тільки учительський уряд, який Христос передав Церкві та якого вона вживає.

II. ШКОЛА ХРИСТА.

Очевидно, Церква має тільки передавати, проповідати, зберігати й пояснювати Євангеліє. Євангеліє не в строгому значінні, себто книг, списаних чотирьома Богом надхненими Євангелистами, але Євангеліє в тому значінні, як його розуміє св. Павло— в значінні, в якому св. Лука Євангелистом називає Филипа, одного з перших діяконів, у значінні „цілої Христової науки“, списаної й несписаної.

Вже з того, що Апостоли й Церква проповідують Христове Євангеліє, що ціла наука Церкви є наукою Ісуса Христа, виходить з очевидністю, що головним, одиноким Учителем є Ісус Христос. Але нам треба ближче приглянутися науці св. Письма в цій справі, щоб по змозі якнай докладніше означити, чим є Христова наука в цілому Його ділі. Очевидно, Христос є Учителем тому, що є Спасителем. Учить, щоб спасти. Як Спаситель, Христос мусить єднати у собі стільки прикмет і стільки назв у св. Письмі, що в їхній безлічі учительський уряд і назва Вчителя могли б видаватися неначе другорядними. Христос є і Божим Агнцем, що бере на себе гріхи світа, і Архієреєм, що приносить жертву, і Архієреєм по чину Мелхиседека, і другим Адамом, і первородним усякого сотворіння, і альфою й омегою, і початком і кінцем, і царем, і „суддею, якому дана всяка влада на небі й на землі“, і Емануїлом, і добрим пастирем, і дверми до кошари, і хлібом життя... При всім тім — Він є й Учителем, і як такий мусить, очевидно, мати й ту прикмету одинокого, яку має в усіх інших своїх завданнях і ділах. Так само, як „ніхто не приходить до Отця, тільки через Мене“ (Йо. 14, 6), як „один Бог і один посередник між Богом і людьми“ (I Тим. 2, 5), як „нема під небом іншого імення даного людям, в якому мали б спасення“ (Діян. 4, 12), так само Він є й одиноким Учителем.

Щоб ясно означити, в якому відношенні стоїть той учительський уряд до всіх інших урядів Христа, послухаймо, що Христос сам про Себе говорить, як Він сам означає Своє післанництво. Перед Пилатом Христос так описує Свій царський уряд: „Ти кажеш, що Я цар. Я на те родився й на те прийшов у світ, щоб дати свідоцтво правді: кожний, що від правди, слухає Мого голосу“ (Йо. 13, 34). Якщо з Пилатом запитаємо, „що це правда?“, й витриваліше від нього будемо ждати на відповідь Христа, чи самі будемо її шукати, знайдемо її в Його архієрейській молитві: „Освятити їх у Твоїй правді: Твоє слово це правда. Як Ти післав Мене в світ, і Я післав їх у світ“ (Йо. 17, 17). А вище був сказав: „Я дав їм Твоє слово“ (там само ст. 14). З цього ясно виходить, що Христос Своє післанництво визначає Своїм учительським урядом. На іншому місці Христос сам Себе називає, чи сам про Себе каже: „Я дорога і правда і життя“ (Йо. 14, 6). А коли запитаємо, яке життя?, то дістанемо у відповідь: „Це є життя вічне, щоб пізнали Тебе, єдиного правдивого Бога, й Того, що Ти післав, Ісуса Христа“ (Йо. 17, 3).

Люди називали Христа Учителем і так напр. Нікодим: „Равві, знаємо, що Ти від Бога прийшов Учителем“ (Йо. 3, 2). І сам Христос після вмиття ніг каже до Апостолів: „Ви називаєте Мене Вчителем і Господом, і добре кажете, бо Я є“ (Йо. 13, 13). І ту назву Учителя так Собі присвоює, що ученикам не дозволяє нікому іншому її давати. „Не називайте себе вчителями, бо тільки один ваш Учитель — Христос“ (Мат. 23, 10). Христос дає Собі й інші назви, але вони всі мабуть усе сходять на Його учительський уряд. Так напр. каже: „Я світло світа; хто за Мною йде, не ходить у темряві, але матиме світло життя“ (Йо. 8, 12). І знову: „Я прийшов у світ, як світло, щоб кожний, що вірить у Мене, не перебував у тьмі“. Цей характер світла відноситься, очевидно, до науки, може до науки пристосованої в житті, але все ж таки до науки. Так треба б розуміти й те, що Христос каже про Себе: „Ще короткий час світло між вами: ходіть, доки маєте світло, щоб вас тьма не захопила; а хто ходить у тьмі, не знає, кудю йде. Доки маєте світло, вірте в світло, щоб ви стали синами світла“ (Йо. 12, 35—36). Не йнакше називає Христа Апостол Йоан у тому чудовому вступі до Євангелія, в якому описує передвічне родження Божого Слова. „Було Світло правдиве, що просвічує кожну людину, що приходить на світ“ (Йо. 1, 9). Так само представляв Христа Пророк Ісаїя: „Людям, що сиділи у тьмі й темряві смерти, засвітило світло“...

Не йнакше назвав Христа і той Пророк, що стояв на грані Старого й Нового Завіту, богоносний Симеон. Він Христа називає „світлом на обявлення поганам“ (Лук. 2, 32).

Христос називає Себе самого хлібом життя: „Я хліб життя“ (Йо. 6, 48), і трохи далі: „Я хліб живий, що зійшов із неба“ (там само ст. 51). Але й та назва відноситься до учительського уряду, передовсім тому, що хліб, як корм душі, є символом науки. Тому й сказано, що „не самим тільки хлібом живе людина, але всяким словом, що виходить з уст Божих“ (Втор. 8, 3 і Мат. 4, 4). Але й Евхаристія, на яку Христос натякає, називаючи Себе Хлібом життя, є головним способом, яким Христос передає Свою науку. Вона і тим стає кормом душ, що Христос, присутній у виді хліба, промовляє до душ тихим голосом Своєї благодати, душі вчить. І в іншому значінні Евхаристія є наукою чи школою, бо є прикладом та наукою покори, любови й жертви безконечної глибини.

Христос ще називає Себе воскресенням і життям: „Я воскресення й життя; хто вірить у Мене, хоч би й умер, житиме“ (Йо. 11, 25). І ця назва сходить знову на учительський уряд, бо воскресення це видження Бога, а життя на цьому й тому світі це пізнання Бога — пізнання, яке дає Христова наука.

Христос називає Себе ще добрим пастирем. Але до уряду доброго пастиря належить, за Христовими словами, те, що: „Вівці слухають його голосу, і свої вівці кличе по йменні й виганяє їх. А коли свої вівці випустить, іде перед ними, і вівці за ним ідуть, бо знають його голос“ (Йо. 10, 3—4). До душпастирського уряду належить і наука і приклад, що є теж живою наукою життя.

З усього того виходить, що Христос є тим самотнім Учителем людства, при якому тільки предивним чудом Його премудрости може другий Учитель, св. Церква, бути знов самотнім Учителем.

Як ці дві школи премудрою Божою рукою Христа зв'язані в одну органічну цілість і чому Христос усю Свою науку передав Церкві, як правдивому й самотньому Учителеві людства, це побачимо небаром, а покищо треба нам ствердити, що Боже обявлення і св. Письмо знає ще й третю школу, третього Учителя, котрий знов у своїм роді є самотнім. Тим Учителем Святий Дух.

III. ШКОЛА СВ. ДУХА.

Про Св. Духа вже старозавітні Пророки говорили як про Учителя. У Пророка Йоїля в уступі, читанім як паремія на Со-

шествіє Св. Духа, читаємо: „Виллю від Мого Духа на всяке тіло, й пророкуватимуть ваші сини й ваші дочки, і старці ваші будуть видіти сні, й молодці ваші бачитимуть видження. Бо на Моїх слуг і на слуги Мої в ті дні проллю Мого Духа, й пророкуватимуть“. А в Єзекиїла: „І дам вам нові серця й нового Духа дам вам, і відійму кам'яне серце від тіл ваших і дам вам тілесне серце, й Духа Мого дам вам і вчиню, що ходитимете в Моїх оправданнях і зберігатимете Мої присуди, і сповните їх і поселитеся в землі, яку Я дав вашим отцям, і будете Мені за людей і Я буду вам за Бога“.

Обіцяючи зіслати Свого Духа з неба від Отця, Христос означає Його виразно як Учителя. „І я упрошу Отця, й іншого Утішителя дасть вам, щоб був із вами по віки; Духа правди, котрого світ не може прийняти, бо Його не бачить, ані не знає Його. Ви пізнаєте Його, бо в вас перебуває і в вас буде“, (Йо. 14, 17), та знов: „Утішитель, Дух Святий, котрого пішли Отець в ім'я Моє, той навчить вас усього й пригадає вам усе, що Я вам сказав“ (там само ст. 26). А на іншому місці: „Краще вам, щоб Я пішов, бо як не відійду, Утішитель не прийде до вас, коли ж відійду, пішлю Його до вас. А Він, прийшовши, скартає світ за гріх і за правду й за суд“ (Йо. 6, 7 — 8). І знову: „Ще багато маю вам говорити, та не можете тепер знести. Коли ж прийде Він, Дух правди, навчить вас усякої правди, бо не сам від себе говоритиме, а що почує, говоритиме, і що настане, звістить вам“ (там само ст. 12—13).

Коли переглянемо церковну літературу перших часів після Сошествія Св. Духа, то спостережемо, що Св. Дух сповняє таку величезну роллю Вчителя й Провідника в християнській громаді і в Церкві, що в дійсності не можна було краще описати того учительського уряду Св. Духа, як це зроблено в нашій молитві „Царю небесний“. Дійсно, в історії Церкви і в обявленні, даному через Апостолів, у їхній науці — Св. Дух „є всюди й усе наповняє“. Він є скарбом усяких духовних дібр, Він є подателем життя. Виглядає, що поганин, або й жидовин, приступаючи до Христової Церкви й чуючи апостольську науку, міг зразу питати: „Де ж той Провідник і Вчитель що про нього вічно говорите — покажіть мені Св. Духа!“

Возьмім, напр. першу історію Церкви — Апостольські Діяння. Вони починають від опису „хрещення Духом Святим“ (Діян. 2, 5). Св. Лука, перший історик Церкви, якому маємо завдячувати неоцінені описи й збереження такого незрівняного

архіву першорядних документів з тих часів, описує, як то Св. Дух сходить на Апостолів, як наповняє увесь дім, де вони сиділи, як явилися розділені язики, неначе огненні, й осів на кожному з них. „А вони наповнилися всі Духом Святим і почали говорити різними мовами, як їм Дух дав промовляти“ (Діян. 2, 3—4). Апостоли, передовсім св. Петро, пояснюють народів Сошествіє Св. Духа старозавітними пророцтвами, запрошують його до хрещення та роздають дар Св. Духа. „Приймете дар Духа Святого“ (Діян. 2, 38). В Діяннях читаємо проповіді св. Петра „наповненого Духом Святим“ (Діян. 4, 8). Від тієї хвилини, хто перед церковною владою свідчить ложно, „лже Духові Святому, ...Богові, а не людям“ (Діян. 5, 3—4) і „кусить Духа Господнього“ (там само ст. 9). Петро перед Синедріоном покликється на своє свідоцтво і на свідоцтво Святого Духа: „І ми свідками цих слів і Дух Святий, котрого дав Бог усім, що слухають Його“ (Діян. 5, 32). У християнській громаді люди „повні Духа й мудрости; повні віри й Святого Духа: повні ласки й сили“ (Діян. 6, 3, 5, 8). Такі люди, як Стефан, „будучи повними Духа Святого, споглядають у небо й бачуть Божу славу й Ісуса, що стоїть по правиці Бога“ (Діян. 7, 55).

Апостоли розїзджаються з Єрусалиму, щоб новонаверненим давати Св. Духа, через положення рук (Діян. 8, 15—16). Буває, що Дух Господній пориває когось із Христових слуг і переносить з місця на місце (Діян. 8, 39). Св. Дух внутрішнім голосом промовляє до Апостолів і каже робити їм те, що в даній хвилині потрібне (Діян. 10, 19). Дар Св. Духа дається через положення рук апостольських, але буває, що й без того положення Св. Дух сходить із неба на слухачів проповіді, а Його ласка „виливається й на поган“ (Діян. 10, 45).

Про людей праведних і Божих сказано просто, що вони повні Святого Духа (Діян. 11, 24). Св. Дух проводить зібранням учеників і на них неначе безпосередньо промовляє: „Сказав їм Дух Святий: відлучіть мені Варнаву й Савла“ (Діян. 13, 2). Св. Дух посилає Апостолів ходити там, де треба, де мають діло, де мають проповідати (Діян. 13, 4), а вони „наповнені Духом Святим“ (там само ст. 9), всюди проповідають Ісуса Христа. На першому Соборі, коли Апостоли сходяться на раду, Св. Дух є так виразно Провідником і Вчителем, що рішення того Собору прибирає таку цікаву формулу, як „подобалося Духові Святому й нам“ (Діян. 15, 28). У місійних проповідях св. Апостола Павла не хтось інший, а Св. Дух вибирає й настановляє учеників епі-

скопами, „щоб пасли Божу Церкву, яку придбав власною кровю“ (Діян. 20, 28).

Цей безнастанний провід, цей учительський уряд Св. Духа ще ясніше виступає в апостольських посланнях. Св. Апостол Йоан просто твердить, що вірні, маючи „помазання від Святого, знають усе“ (I Йо. 2, 20). Вони не потребують, щоб хтось їх учив, бо „помазання, котре ви від Нього прийняли, остає в вас, і не потрібно, щоб хтось вас учив. А як Його помазання навчає вас про все і є правдиве і не є ложню, і як вас навчив, перебувайте в тім“ (I Йо 2, 27).

За наукою всіх апостольських послань Св. Дух мешкає в христіянах: „До заvidia пре Дух, що в нас мешкає“ (Як. 4, 5). Св. Петро вибрання вірних приписує „освяченню Духа“ (I Пет. 1, 2), Йому приписує проповідання Євангелія (там само ст. 12), й усяке пророцтво (там само ст. 11 та II Пет. 1, 21).

Св. Йоан говорить про „помазання від Святого... яке навчає христіян про все“ (I Йо. 2, 20, 27). Він приписує Св. Духові, що по Ньому, по Його явищах чи проявах „знаємо, що [Христос] перебуває в нас“ (I Йо. 3, 24; 4, 13) і Йому приписує свідоцтво про Христа (I Йо. 5, 9).

Св. Юда Тадей про людей тілесних, яких називає душевними, себто позбавленими всякої надприродної духовости й такими, що „ходять за своїми безбожними похотями“ (Юди 1, 18), каже попросту, що вони „не мають Духа“ (там само ст. 19), а зате вірним каже „молитися в Дусі Святім“ (там само ст. 20).

У своїх писаннях. Апостол Павло безнастанно вертає до бесіди про Св. Духа. Від нього також довідуємося про дивні явища Духа в первісній коринтській громаді, до яких пізніше вернемо. За наукою св. Павла „Любов Божа вилялася в наші серця Духом Святим, даним нам“ (Рим. 5, 5). Дух того, що воскресив Ісуса з мертвих, живе в нас (там само 8, 11), „Дух Божий живе в нас“ (там само 8, 9), „мешкає в нас“ (там само 8, 11). Божими синами є ті, що „водяться духом Божим“ (там само 8, 14), Дух Божий у нас є Духом всиновлення, через котрого кличемо: Авва, Отче! Цей самий Дух свідчить нашому духові, що ми „Божі діти“ (там само 8, 15—16). Він „допомагає нам у наших немочах; бо про що молитися нам так, як треба, не знаємо; але сам Дух заступається за нас невимовними стогнами“ [може краще „зідхненнями“] (Рим. 8, 26). Він у наших серцях бажає (й дає нам бажання), бо „по Богові

вставляється за святих“ (там само ст. 27). Взагалі Боже Царство це „справедливість і мир і радість у Дусі Святим“ (Рим. 14, 17). Апостол бажає вірним, щоб збагатилися надією й силою Св. Духа (Рим. 15, 13), а ціла його „свята служба Євангелію“ є в тому, „щоб жертва поган була приємна й освячена Духом Святим“ (там само ст. 16), і вся вона повна „сили знаків і чудес, і сили Духа Божого“ (там само ст. 18). „Дух Божий усе просліджує, навіть глибини Божі... і, що Божого, ніхто не знає, тільки Дух Божий... а ми прийняли... Духа, що від Бога, щоб ми знали, що нам даровано від Бога“ (I Кор. 2, 11—12). Апостольська наука не в „словах людської мудрости, а в науці Духа, в порівнюванні речей духовних з духовними“ (там само ст. 13).

Апостол повторює з натиском, що християни є „Божим храмом і Дух Божий мешкає в них“ (I Кор. 3, 16), і вертає до того самого кілька разів. Воно в його науці є ліком проти нечистоти: „Чи не знаєте, що ваше тіло є у вас храмом Святого Духа, котрого маєте від Бога, і що ви не свої? Бо ви куплені високою ціною. Прославляйте й носіть Бога [Святого Духа] в вашім тілі“ (I Кор. 6, 19—20). Даючи вірним раду здержливости, Апостол відкликується на Св. Духа: „Я думаю, що й я маю Духа Божого“. Св. Дух є так у кожному діянні християнина, що „ніхто не може сказати: Господь Ісус, тільки Святим Духом“ (I Кор. 12, 3); „ніхто, що говорить Духом Божим, не каже: проклин на Ісуса“ (там само). Всі християни „в однім Дусі охрещені в одне тіло... І всі ми одним Духом напоєні“ (I Кор. 12, 13).

IV. ЧОМУ ШКОЛА ЦЕРКВИ?

Факт, що правди Божого обявлення передають людям три різні Вчителі — а кожний із них такий самостійний, що лише тайними й укритими узлами вони зо собою звязані в одну органічну цілість — став причиною, що люди не спостерігали тієї укритої звязи й перебільшували один елемент коштом другого у прийнятті Божого обявлення. Тому й розділилися, або відпали від Христової Церкви, чи відділилися від неї великі громади людей. Вони гадали, що правильніше мають науку просто від Христа чи від Св. Духа, без Церкви. Від Церкви відділилися передовсім усі групи віроісповідань, що повстали підчас реформації. Вони всі відкинули вчительство Церкви та прийняли лиш учительство св. Письма, себто тільки вчительство самого Христа

й Св. Духа. Відкидаючи вчительство Церкви, вони відкинули водночас і ту частину Христової науки, яка не була списана, а тільки перехована в церковному переданні. З того т. зв. реформаційного руху повстали інші рухи, що, перебільшили елемент вчительства Св. Духа коштом Христового обявлення та заступили його майже цілковито тим, що називали надхненням Св. Духа, а що в дійсності було їхніми мріями чи уявами. Тою дорогою пішли всі секти, що в Св. Дусі хотіли бачити самотнього Вчителя й Провідника християнського життя.

Боже Провідіння допустило ті блудні поняття людей. Воно мусіло мати важні причини передавати людям науку обявлення якраз так, а не йнакше, коли таким чином неначе давало людям нагоду приймати й розуміти Божі правди однобічно, а тим самим і неправильно.

Без сумніву, людській природі треба було такого розложення Божої науки, бо без нього люди були б нездібні її прийняти. Не були б здібні передовсім тому, що Божо наука була призначена для людства, а не для поодиноких людей; або, була призначена для людей таких, якими вони в дійсності перед Богом, себто не як поодинокі осібняки, але люди, як одне тіло. Божо наука була давана людям на те, щоб єдність людства, зіпсовану через упадок, наново привернути й збудувати. Отже ціль науки обявлення вже містила в собі й ту характеристичну прикмету обявлення, що воно дане людству, а не поодиноким людям.

Що Боже обявлення дане людству як цілості, а не поодиноким людям, це правда обявлена в самому св. Письмі. А вона така виразна, що треба дивуватися, як протестанти можуть віддавати Божу науку особистому по сненню поодиноких людей. При такому особистому пояснюванні дуже яскраво загублюється та суть обявлення, що воно дане людству на те, щоб відновити його єдність.

З дуже багатьох уступів св. Письма, з яких вона виразно виходить, наведемо тільки три, а передовсім архієрейську молитву Христа. Христос молиться не тільки за Апостолів, але „й за тих, що задля їх слова увірять у Мене; щоб усі були одне, як Ти, Отче, в Мені і Я в Тобі, щоб і вони одне були в Нас“ (Йо. 17, 20—21). Тут не йде про єдність тільки духову, невидиму та й не про ту єдність, що має тих, що увірили в Христа, злучити колись у небесному царстві. Єдність, про яку Христос просить, має ту ціль, щоб „світ вірив, що Ти Мене післав“ (там

само). Тут іде про єдність зовнішню, яка має бути доказом правди Євангелія, так як таким доказом є чи має бути любов поміж учениками. „По тім, каже Христос на іншому місці, пізнають усі, що ви Мої ученики, коли любов матимете між собою“ (Йо. 13, 35). Отся єдність усіх учеників до того ступня зовнішня, що Христос називає її славою, і Своєю і учеників: „А Я славу, котру Ти мені дав, дав їм, щоб були одне, як і Ми одне. Я в них, а Ти в Мені, щоб були звершені в одне і щоб пізнав світ, що Ти Мене післав і полюбив їх, як і Мене полюбив“ (Йо. 17, 22—23).

Отсю суспільну ціль Божого обявлення представляє св. Йоан у своєму першому посланні. Ціль послання, як і цілої проповіді Євангелія, є та, „щоб і ви мали з нами спільність. А наша спільність була з Отцем і Його Сином, Ісусом Христом“ (I Йо. 1, 3—4). Воно так тому, бо й ціле християнське життя є такою лучністю і спільністю усіх. „Коли ж ходимо в світлі, як і Він у світлі, маємо спільність один з одним, і кров Ісуса Христа, Його Сина, очищає нас від усякого гріха“ (там само ст. 7). Ця наука є предметом майже цілого того Йоанового послання. Боже Слово „перебуває“ (там само, ст. 14) в нас тоді, коли „зберігаємо Його слово“ й тоді „любов Божа в нас звершена“ (там само ст. 5), а де нема тої любови, там нема й Божого слова в нас (там само 3, 10).

Як доказ суспільної ціли обявлення можна навести й громаду перших християн. В Апостольських Діяннях читаємо, що коли „з великою силою Апостоли давали свідоцтво воскресенню Ісуса Христа, Господа нашого, й велика ласка була на них усіх“ (Діян. 12, 33), то першим наслідком тієї апостольської проповіді було те, що „в множества вірних було одне серце й одна душа; і ні один з тих, що мав, не казав, що це його, але було в них усе спільне“ (там само ст. 32) і „не було між ними ніякого убогого“ (там само ст. 33).

Якщо ціллю проповіді й загалом обявленої науки єдність поміж вірними, то й наука мусить бути так поставлена, щоб люди мали спосіб не ділитися в її пояснюванні й прийманні, але навпаки, щоб у тій науці й тою наукою лучилися.

Коли вже обявлення було дане людству, то й мусіло бути так передане, щоб люди ставали вчителями людей, щоб одні другим помагали в пізнанні й прийнятті тієї науки. Звідси й потреба людям чисто людської школи Божого обявлення, звідси й потреба школи Церкви. Ота школа могла зо своєї природи і збуджувати довіря людей і трапляти до їх переконання та так представляти предвічні й безконечні правди Всевишнього, що люди мо

гли їх зрозуміти й прийняти. Люди, покликані на вчителів своїх співбратів, себто навчаюча Церква мусіла бути офіційною школою, яку встановив Бог та яка в Його йменні передає науку, а тому й мусіла бути Богом обдарована такими прикметами, які запевняли б її цілість і ненарушність науки. Бог, даючи людям Свою науку за посередництвом людської інституції, мусів запевнити тій інституції непомильність; вимагаючи від людей послуху для тієї інституції, мусів справу так поставити, щоб послух не зводив людей на бездоріжжя помилок і ложі, в ніяких обставинах; людська інституція, що мала стати школою Божого об'явлення, мусіла бути посередницею між людьми і Богом, бути боголюдською інституцією. І в дійсності і така є Божа Церква, і то не тільки як школа, себто навчаюча Церква, але і як збір усіх вірних, як людство, ведене Богом до освячення, і з якого мало бути побудоване Боже царство.

Завдання тієї людської, а все ж і Божої, школи мусіло бути супроти Божої науки зовнішнє, мусіло полягати на зовнішньому представленні й переданні людям тих правд, що містяться в Божому об'явленні. Церква, як школа, в дійсності сповняє той уряд. Із скарбниці Божого об'явлення, записаного в св. Письмі та й незаписаного, а живучого в церковному переданні Церква черпає Божу науку та подає її людям до вірування. Праця людей у тому вчительському уряді Церкви має переодягати Божу правду в людську мову, має подавати ті стислі догматичні формулки, від яких людям не вільно відступати під загрозою церковної анатемі. Хто хоче належати до того боголюдського тіла Церкви, хто хоче бути учеником у тій школі, той мусить приймати церковні визначення за автентичний висказ Божого об'явлення.

Ми бачили, що Ісус Христос до того людей зобов'язує. Ми бачили, що Христос дав Своїй Церкві повну самоуправу й самостійність. Христос дав Своїй Церкві закони, але полишив добрій волі людей зберігати ті закони або ні: до зберігання законів, до приймання Його науки ніколи нікого не змушує; до Церкви належить тільки той, що сам добровільно цього хоче й піддається її проповіді та з її рук приймає Боже об'явлення.

Примус, без якого ніяка людська встанова не може обійтися, Христос заступає устороєм Своєї Церкви. А він такий, що людей, нераз мимо їх волі, веде тою дорогою, яку Божа воля назначила. Церква побудована так, що могутньою силою веде людей у послух віри, помагаючи людині побіджувати анархічні пориви зіпсуті людської природи й нагороджуючи кожную по-

біду в тому напрямі такими добрами й такою силою, що людина, втягнена раз у роботу будування Божого царства, над яким працює Церква, щораз більше і з щораз ліпшою волею працює над тією будовою. Учительський бік Церкви полягає тим способом на подаванні формулок: від догматичних дефініцій на вселенських Соборах до малих катихизмів для дітей. Представляти науку обявлення людям, по змозі пояснювати її, стверджувати факт, що така то наука це наука обявлена, а така то противна — ось праця тієї школи, Церкви. Це праця Отців Церкви, це праця схолястиків, це праця богословських шкіл, це праця проповідників і вчителів Церкви. Кожний, що бере участь у тій праці, може науку Церкви приймати або не приймати, проповідати або не проповідати; не приймаючи науки Церкви або проповідючи науку їй противну, сам себе вилучує з церковної суспільности й наражується на доктринальну цензуру учительського уряду Церкви. Очевидна річ, при такому положенні могли бути й бували доби, в яких і цілі народи відпадали від Церкви і противні обявленій науці доктрини поміж вірними й поміж учителями Церкви так розширилися, що могло здаватися, що обявлену науку заступить якась людська наука.

V. ДАР НЕПОМИЛЬНОСТИ.

Цілість учительського тіла Церкви має обітницю, а тому й дар непомильності. Цей дар непомильності, обіцаний собіно ще й Петрові, перебуває в його наслідниках: Христових Намісниках, Римських Архієреях. Коли вони в імені Церкви, як учителі, поучують християнський світ про правди Богом обявлені, дають ту поміч згори, що не дає їм упасти в ніяку доктринальну помилку. Цей зовнішній Богом даний привілей потрібний учительському тілу Церкви в усіх випадках, коли людська неміч, або вузкозорість, або людська пристрасть заступає Богом обявлену правду якоюсь людською наукою. Тоді треба, щоб непомильна цілість Церкви висказала свою науку і людській науці протиставила Божу. А що цілість навчаючої Церкви лиш рідко й нелегко може збиратись у вселенські Собори, то й треба щоб привілей непомильності, обіцаний і даний вселенській Церкві, як учительці людства, находився у верховному її органі, у Вселенському Архієреєві.

Своїм самостійним і суверенним учительством Церква заступає людству учительство Христа, але не усуває його. Христос

передавши Своїй Церкві цілу Свою науку і владу голосити її та автентично й непомильно її пояснювати, не перестає бути Учителем і людства і кожної душі зокрема. Він тим Учителем передовсім словами, що їх сам висказав, а які є, очевидно, понад авторитетом Церкви: вона може тільки ті слова пояснювати, а не може їх змінити ані усувати.

Кожний, хто читає Євангеліє, безпосередньо з уст Христа чує Його науку й безпосередньо стає в ряді Його учеників. Крім того Христос перебуває в Церкві, як сам обіцяв (Мат. 28, 20), а перебуває Своєю благодаттю й жертвою та Тайною Пресвятої Евхаристії, себто лучиться безпосередньо з кожною душею зокрема, з кожною розмовляє, кожна вчить. Але тому, що люди ту глибоко в серці скриту Христову науку благодати чи містичного життя можуть так легко перемінити, так легко можуть у тих речах помилятися, то Христос поступає з ними так, як за дочасного життя поступав з уздоровленими від прокази — а ми всі очищені від духової прокази — казав їм показуватися єреям, себто відсилав їх до Синагоги, що тоді заступала Церкву: „Іди, покажися єреєві“ (Мат. 8, 4).

Своє вчительство Христос неначе вяже з учительством Церкви й робить його від неї зависимим. І правильно, у найвищому ступні правильно, бо ж Його вчительство, виконуване в глибинах людського серця на молитві чи в Причасті, звертається до одиниць, а тому й мусить бути підчинене тим загальним нормам, по яких Його вчительство дане людству. Тому в Його особистій інгеренції в людському серці мусять бути поставлені ті межі індивідуалізму, які ставить йому Богом освячене людство, себто Церква. Зрештою кожна одиниця зокрема мусить мати змогу кожної хвилини переконуватися, чи вона правильно приймає учительство Христа індивідуально до неї звернене, чи часом до нього не додає своєї фантазії й ілюзії. Тією нехвибною мірою учительства Христа в душі, тою непомильною вказівкою, що бесіда Христа вже вривається й зачинається людська думка, яка завсіди буде людською похибкою, є Христова віра, подавана непомильним учительством Церкви. Як довго душа тримається чесноти віри й Церкви, Христос учить, а душа індивідуально науку від Нього приймає. А тоді, коли людина до Христової бесіди додає слова своєї уяви — у вірі має змогу осудити ті слова свого егоїзму як противні словам Христа, а в християнській покорі й вірі знайде обов'язок ту свою уяву піддати під зовнішнє учительство Церкви.

Треба було бути тим геніяльним будівничим і тим Божим мистцем, яким є Христос, щоб обдумати і здійснити таке зв'язання двох учительств в одну органічну цілість. Кожний вірний може бути учеником в обох школах, може слухати обох учителів і уникнути всяку небезпеку злого чи фальшивого розуміння науки. Обі школи йому потрібні, бо поза зовнішнім формулюванням науки, поза знанням катихизму чи богослов'ї треба йому вглиблюватися в безконечні безодні, що містяться в науці віри.

Поза зовнішнім ствердженням чи спостереженням науки, що її Бог об'явив, а Церква подає до вірування, треба кожній душі зокрема вникати в глибіню розуміння правд віри. А лише світло з неба може дати те розуміння; без тієї помочі Божої благодати, яка нам помагає прийняти Божу науку за правду, ми не розуміли б об'явленої науки, вона видавалася б нам неможливою, і ми наражалися б на закид Христа Нікодимові: „Ти учитель в Ізраїлі і цього не знаєш?“ (Йо. 3, 10). Об'явлену правду розуміємо від хвилини її прийняття, а в глибіню того розуміння веде нас Божя благодать, дана Христом. Тією благодаттю Він промовляє до людських душ, тією благодаттю просвічує розум і відслонює укриті Божі тайни віри.

Це досвід кожної днини у житті людини, що цікавиться об'явленою правдою і любить слухати, а ще більше читати слово Боже, що часом на якесь слово тієї Книги над усіма книгами, а нею святе Письмо, впаде промінчик сонця з неба. Тоді в тім слові душа спостерігає таку безконечну безодню тайн і правд та бачить таке надприродне світло, яке десь у глибині серця, відкриває укриті скарби Божої науки-правди, що їй видається — небо над нею отворене. Таке розуміння Божого об'явлення дає школа Христа!

Часом буває, що наука Христа, хоч звернена до поодинокі душі, є призначена для цілої Церкви, але тоді, так як прокаженому, Христос приказує (хоч би самими словами, записаними в Євангелію, і самими правдами віри) піддати судові Церкви науку, отриману від Христа. Тим способом Христос промовляє нераз через простих і невчених людей. Вони, з безпосереднього вибору Христа, стають, може тільки на хвилину, неначе апостолами. Як до Марії Магдалини, так відзивається Христос і до тієї душі: „Іди до Моїх братів і скажи їм“ (Йо. 20, 17). Можна б навести дуже багато випадків в історії Церкви, в яких Христос тим способом не тільки передав Свою науку поодиноким душам, але промовляв і до Церкви.

Та хоч така наука Христа й може впливати на зарядження Церкви, то все ж вона ніколи не входить у ту науку Божого об'явлення, що її дав Христос підчас Свого дочасного життя й Апостоли. Така наука не входить у Боже прилюдне об'явлення, а тому й христіяни не мають обов'язку приймати такої науки за Боже об'явлення. Їм вільно без гріха проти католицької віри такої науки не приймати, їм вільно наприклад думати, що така наука це видумка такої й такої, хочби святої людини. Але коли такі науки, чи поручення Христа, дані не за посередництвом Церкви, а за посередництвом поодиноких людей, стануть загально прийняті в Церкві та коли наслідки такого загального прийняття стають значні й показують якесь обильне Боже благословення, тоді буває, що загал христ'ян приймає таке приватне об'явлення, але не з тою вірою, що її католицькою називають, бо до цілого первісного об'явлення відноситься, а з такою, як ровесники Христа приймали посольство Йоана Хрестителя, або з такою вірою, з якою люди в Старому Завіті вірили Пророкам. Так напр. почитателі Христового Серця можуть вірити, що таке богочитання поручає сам Ісус Христос, але ця віра не є католицька віра, що належиться первісному об'явленню, а якась інша, все таки Божа.

VI. ПОТРЕБА НАДХНЕННЯ СВ. ДУХА.

Понад учительство Церкви й учительство Христа, підноситься третя школа, третій Учитель — Св. Дух, що, по висказу Христа, мав учеників „навчити всякої правди“. Яким способом діяння Св. Духа зв'язане в одну цілість з учительством Церкви й Христа, це непонята тайна для всіх тих, що оправдують непослух для Церкви тим, що вважають за рішальне тільки саме надхнення Св. Духа. Таку спокусу можуть мати не тільки сектанти-єретики, але часом і віруючі христ'яни. Та зі св. Письма ясно, що той самий Христос Спаситель, Син Божий, „у котрім укриті всі скарби мудрости і знання“ (Кол. 2, 3), бо в Ньому „мешкає вся повнота Божества тілесно“ (Кол. 2, 9), сказав про Церкву: „Хто вас слухає, Мене слухає“ (Лук. 10, 16), а про св. Духа: „Дух правди навчить вас усякої правди“ (Йо. 16, 13). Той самий Христос приказав Апостолам „навчати всі народи та зберігати те, що заповідав їм“ (Мат. 28, 20), а про Св. Духа казав, що Він „не сам від Себе говоритиме, а що почує говоритиме... бо з Мого прийме“ (Йо. 16, 14). З того очевидно, що і Церква і Св. Дух не вчать інакше, як учив Ісус Христос. Усі ті три школи

це тільки різні боки чи форми або методи представлення одного й того самого Божого об'явлення, про яке св. Письмо каже: „Багато разів і різними способами говорив Бог давно до отців через пророків, а в останні дні говорив до нас через Сина, котрого настановив наслідником всього“ (Євр. 1, 1—2).

Чому крім учительства самого Спасителя Христа, що перебуває з нами „по всі дні, до кінця віків“ (Мат. 28, 20) і не перестав Своєю благодаттю говорити до кожного віруючого зокрема, треба було ще зіслання Св. Духа, як Учителя, що мав навчити людей усякої правди?

Ми бачили, що та третя християнська школа могла стати і в дійсності стала для людей нагодою ділитися й сходити на бездоріжжя. Яка ж була причина, що Христос так зарядив? Ісус Христос пояснює ту причину: „Ліпше вам, щоб Я пішов, бо як не відійду, Утішитель не прийде до вас; коли ж відійду, пішлю Його до вас“ (Йо. 16, 7). „Ще багато маю вам говорити, та ви не можете тепер знести; коли ж прийде Він, Дух правди, навчить вас усякої правди“ (там само ст. 13).

Присутність Христа в тілі була для Апостолів перешкодою в розумінні як слід Його науки. Христос „умалив Себе, прийнявши вид слуги, ставши подібним людям“ (Фил. 2, 7). Той вид слуги був причиною, що Апостоли думали про Христа відповідно до того, що очима бачили. Тому треба було, щоб той зовнішній вид, що затримував Апостолів при зовнішньому розумінні Христової науки, був їм узятий, тому „треба вам, щоб Я пішов“. Св. Августин (Про св. Тройцю, кн. 1, гл. 9) питає: „Чи ж Христос, лишаючись у тілі, не міг післати Св. Духа, про якого знаємо, що на Нього зійшов у хрещенні й над Ним перебував, та про якого знаємо, що ніколи не міг з Ним розлучитися? Чому ж каже: »Як не відійду, Утішитель не прийде?« Це значить стільки, що: »Ви не можете приймати Духа, як довго не перестанете Христа знати по тілу. Коли Христос у тілі відійде, не тільки Св. Дух, але й Отець і Син буде при них духовим способом«. А на іншому місці (Про слово Господнє, сл. 60): „Св. Дух, Утішитель, дав їм те, що Христос — після усунення зперед їхніх очей виду слуги, який прийняв у дівичім лоні — перед очищеними очима ума показався їм у виді Бога, яким усе був: рівний Отцю, навіть тоді, коли являвся в тілі“.

Науку Христа, передавану Апостолам — а приймавану способом тілесним, матеріальним — мав Св. Дух одуховнити, піднести, очищуючи й освячуючи душі й уми Апостолів. Можна

сказати, що Св. Дух мав дати Христовій науші неначе останню санкцію, апробату, одобрення. Мав дати свідоцтво Христові. „А Дух той, що свідчить, бо Дух це правда. Бо є три, що дають свідоцтво: Дух і вода і кров, і ті три є одне. Коли приймаємо свідоцтво людей, свідоцтво Боже є більше, бо це є свідоцтво Боже, котрим свідчить про Свого Сина“ (1 Йо. 5, 7—9) і „по цьому знаємо, що перебуває в нас — по Духові, котрого нам дав“ (1 Йо. 3, 24). Але що це: Дух, вода і кров, і ці три є одне? У пристосуванні до нашого предмету, може дуже смілому, скажемо те саме іншими словами, а саме: школа Св. Духа і св. Церкви, що Тайни роздає, і Христа, що кров пролляв, це одне й те саме — одна правда в трьох школах.

Те свідоцтво Христові мабуть не вичерпує значіння дару Пятдесятниці. І в старозавітніх пророцтвах і в першій проповіді св. Петра дар Св. Духа представлений недвозначно й цілком виразно як дар пророкування. „Виллю в ті дні з Мого Духа і пророкуватимуть“ (Діян. 2, 18). Надхнена проповідь св. Петра й діяння Св. Духа в день Пятдесятниці і в цілій першій добі церковної історії наглядно вказують на те, що в дарі Пятдесятниці людству даний віщий і пророчий Дух. Хоч Божий Дух проливається „на всяке тіло“, то Його завданням не може перестати бути надприродне надхнення людей.

Св. Дух мусить у християнстві відповідати тому, що в людській природі є надхненням геніяльності. Звичайно буває між людьми, що цей елемент не дається схопити ані в формулки ані в ніякі норми ані межі. Надхнення геніяльних людей виломлюється зпід усяких форм, принципів і схем та не дається ані обчислити ані звести в русло людських передань, формул, людських спостережень. Воно до якоїсь міри необраховане й непочитальне.

В якій же мірі той віщий елемент надхнення допущений у школі Святого Духа? Як же звязаний в одну цілість з наукою Христа, з вірою в ту науку і з розумінням тієї віри по означених Церквою догматичних формулах? Як віщого Духа звязати з догматичними формулами? Як лишати Йому необмежену свободу, яку сам Христос порівнює з буйним вітром, що „куди хоче, віє, і голос його чуєш, та не знаєш, звідки приходить та куде йде“ (Йо. 3, 8)? Як „кожному, що народився з Духа“ (Йо. 3, 9) лишити ту свободу й зробити, щоб усі, на яких проливається Дух, а проливається на всяке тіло, добровільно трималися вірно догматичних формулок і розуміння Церкви? Це дійсно чудо чудес, це

можливе тільки в ділі Божих рук, а ним є організація, устрій Христової Церкви.

Безмежна свобода надхнення Святого Духа звязана вірою в науку Ісуса Христа й авторитетом церковного учительства, а звязана непонятно простим способом, а саме, що надхнення геніяльних людей є піддані судові й послухові Церкви. Той суд і той послух потрібний, щоб надхнення, дане одиницям, служило цілості, щоб одиниця не могла протиставитися суспільству і щоб пам'ятала, що тільки як член того Христового тіла отримує надхнення й що отримує його для зміцнення єдності того тіла, щоб люди і досвідом щоденного життя училися, як те, що видається надхненням, а не веде до єдності цілого тіла в Христі, є фальшивим надхненням, бо й ціле Боже обявлення зі всіми подробицями веде до того одного: щоб людство спасати, щоб відновити затрачену колись єдність. Надхнення геніїв мусить бути підчинене авторитетові Церкви з тої самої причини, з якої і ангел з неба „нехай буде виклятий, коли інакше учить, ніж Церква“ (Гал. 1, 8). Бо, очевидно, він не є тоді ангелом, а демоном, що прибирає на себе вид світлого ангела (II Кор. 11, 14). Так само християнам мусить бути очевидне, що надхнення з неба, яке противиться послухові авторитету, або противиться розумінню Христової віри, не є надхненням з неба, а є радше тою мудрістю, що не сходить згори, що є або „земська, або зми- слова, або діявольська“ (Як. 3, 15).

Такого звязання надхнення, чи радше такої його проби, треба й людям, бо без нього вони занадто легко можуть помилитися, занадто легко самолюбство одиницям піддає гадку, що вони є над цілістю, над суспільністю, хоч фундамент усіх християнських чеснот — покора учить кожного християнина, що він є ніщо в порівнанні з людством, що сам у собі є помилний і легко демона приймає за світлого ангела та легко помиляється у найосновніших правдах життя, беручи зло за добро і лож за правду, як каже Пророк: „Горе людині, що ставить темряву світлом, а світло темрявою“ (Іса. 5, 20). Сама покора християнинові не вистачає: вона є занадто трудною чеснотою, а зіпсута людська природа є занадто схильна до ложі й зла, занадто стверджується на кожному кроці й кожної днини, що „всякий чоловік ложний“ (Рим. 3, 4).

Щоб надхнення з неба не було для людини завеликою небезпекою, перед нею має зберегти її премудрий устрій Церкви, премудра будова, що з усіх робить одне. Та й помимо

всього надхнення буде такою небезпекою для людства, що під тим прапором будуть відриватися від правди мільони, мільони будуть пропадати, а спасені будуть тільки ті, що будуть так коритися правді (Гал. 5, 7), щоб навіть надхненню не довірювати без пристосування проби правди, і будуть так самим собі недовірювати, щоб і власному духові не вірити і власного духа досвідчати, чи він від Бога. По чому ж його пізнати? „По цьому пізнати Духа Божого: кожний дух, котрий визнає, що Ісус Христос прийшов у тілі, є від Бога“ (I Йо. 4, 3). Ось пробний камінь надхнення — віра в Ісуса Христа, і другий пробний камінь: „Хто знає Бога, слухає нас; хто не від Бога, не слухає нас (Апостолів, Церкви). По цьому пізнаємо духа правди й духа обману“ (I Йо. 4, 6).

А тоді, де ж лишилася необмежена свобода, де творчість надхнення? У чому пророчий Дух? Як сповниться пророцтво Йоїля й обітниця Петра, як тоді й ми, що, йдучи за його, Апостола, радою чи приказом, прийняли дар Святого Духа“ (Діян. 2, 38), маємо пророкувати (Йоїл. 2, 30) — це нехай буде предметом нашого досліду. Наразі маємо у християнській покорі, вірі й послуші для Церкви злуку трьох шкіл Божого обявлення.

Ось на таких фундаментах премудрого Божого устрою спочиває в людстві правда Божого обявлення. Людство, що мало бути „Богом навчене“ (Йо. 6, 45; Іса. 54, 13), мусіло переходити ті три ступні Божої школи, щоб безпечно прийняти ціле Боже обявлення. Але питання, чи та система потрібної школи і трьох Учителів для одної й тої самої науки відповідає природному способові, в яким людський інтелект взагалі доходить до правди, або чи та Христова будова, потрібна до припинання Божого слова, відповідає основним законам людського пізнання?

VII. ЗАКОНИ ЛЮДСЬКОГО ПІЗНАННЯ Й БОГОСЛОВІЯ.

Усяке людське знання, а в наслідок того всяка людська наука, ба навіть всяка людська наукова дисципліна складається з трьох елементів, що один над другим знімаються, що всі три взаємно себе доповняють: людина передовсім спостерігає, потім розуміє, а потім думає. Очевидно, нема спостереження без якогось розуміння й думання, а ціле розуміння опирається на спостереженні й подає матеріал думання. Коли це розрізнення пристосуємо до наук, то прийдеться нам ствердити, що першим завданням кожної науки є спостереження — скажім — історичних фактів, явищ природи, текстів закону. Зрозуміти всі

стверджені явища, факти чи тексти це вже інша річ і вища школа.

Безумовно, спостереження фактів чи явищ на новому терені може абсорбувати життя багатьох учених дослідників й вимагати безмірної напруги інтелекту цілого людства, а все таки ті, що розуміють і пояснюють, сповняють функцію, що стоїть на вищому ступні еволюції людського інтелекту. Тим двом нижчим функціям дуже помагає третій елемент людського пізнання — думання, якому відповідає в наукових дисциплінах інтуїція, геніяльність, що знімається аж до надхнення. Над мільонами вже пояснених спостережень могутнім творчим скоком геніяльних гіпотез людський інтелект промощує собі дорогу в невідомі ще простори досліджуваної правди. Ті гіпотези є провідним світлом для повнішого й ліпшого розуміння і для нових дослідів та ствердженень.

Чи це не є основа всякої науки і всякої еволюції людського знання, праці людського інтелекту? Таку саму еволюцію знайдемо і в богословії, в науці про Боже обявлення.

Якщо розрізнімо помічні науки богословії від самої богословії, то ясно, що помічні науки є науковими дисциплінами, подібними до всіх інших дисциплін. Вони не є нічим іншим, як науковими дисциплінами історії, географії, археології, лінгвістики, тощо. Якщо візьмемо саму богословію та назвемо її наукою про Боже обявлення, то знайдемо, що віщий елемент мусить мати в ній ширше, а тому й інше простосування, ніж у інших наукових дисциплінах. Предметом богословії є Боже обявлення, а тому її наука є пророка, надхнена, віща, яку цілу св. Апостол Петро приписує просто Святому Духові. „Бо ніколи не вийшло пророцтво з волі чоловіка, а надхнені Святим Духом промовляли святі люди Божі“ (II Петр. 1, 21). Це зрештою наука така основана в Божому обявленні, що увійшла в Символ віри, себто була вже Церквою означена й проголошена як наука обявлена, здається, у I-му столітті. У Символі кажемо: „І в Духа Святого,... що говорив через пророків“.

Той надхнений характер предмету богословії вимагає, сказати би, бодай далекого відблиску віщого Духа в усіх дослідників Божої науки. Вимагає того передовсім конечно до всякого пізнання пристосування інтелекту до предмету (*adequatio mentis cum re*), на якому полягає кожне пізнання. Без того наука буде все чужа для ума, не можна буде найти спільної мови.

Нам видається, що в багатьох уступах св. Письма находимо

бодай дуже сильні й характеристичні натяки на ту конечність правдивої богословії. Напр. Христос каже: „Хто від Бога, слів Божих слухає; ви тому не слухаєте, бо ви не від Бога“ (Йо. 8, 47), або: „Коли хто хоче чинити Його (Бога) волю, зрозуміє науку, чи вона від Бога, чи сам від Себе говорю“ (Йо. 7, 17). „Бути від Бога“ це умовина, без якої не можна Божих слів слухати, ані не можна розуміти, що наука Христа є від Бога. А те „бути від Бога“ є бодай якимсь віщим відблиском на душі, на кожний спосіб — якоюсь прикметою інтелекту, що є згори.

Певне, й без того світла чи й без віри може сам природний інтелект у науці богословії щось осягнути, може збирати тексти, порівнювати їх, рахувати їх, стверджувати, що це й те про них думали. Багато й без ніякого віщого Духа можна сказати і про слова, записані в св. Письмі, і про опінію людей про ті слова, про ті науки, але думаю, що все те не є ще богословією: воно є приготуванням до богословії чи помічною наукою. А коли таке треба сказати про богословію, то в повнішому і правдивішому значінні треба це сказати про ту вищу богословію, яка вже не є наукою про Боже обявлення, але є просто наукою Божого обявлення, Божою наукою, наукою Бога.

VIII. ВІЩА БОГОСЛОВІЯ.

У цьому віщому значінні називає східня Церква св. Апостола Йоана й деяких виїмкових Отців чи богословів — Богословами, як напр. Григорія Назіянзького й Симеона Нового, великого містика східньої Церкви. В цьому значінні до богословії є конечний віщий дух; кожний богослов до деякої міри мусить бути і пророком, а стає ним через саму науку богословії. Мабуть у тому значінні говорить Ісус Христос: „Вже вас не називаю слугами, бо слуга не знає, що робить його пан, а вас назвав Я друзями, бо все, що Я чув від Мого Отця, вам обявив“ (Йо. 15, 15). Отже вже самете, що Христос передав Апостолам, що від Бога чув, підносить їх до другів, надає їм якийсь характер, передовсім, очевидно, інтелектуальний, що до деякої міри рівняє їх з Христом. Те саме каже Ісус Христос словами: „Мати Моя і брати Мої це ті, що слухають Божого слова і сповняють його“ (Лук. 8, 21). Слухати Христової науки (очевидно так, як належить, себто з вірою, радо сповнити ту науку), це виробляє в людській душі якесь духовне посвоячення з Христом, яке відбивається передовсім в інтелекті і робить його неначе близьким чи рідним чи подібним до пророчого духа Учителя.

Погляньмо тепер, як цей елемент надхнення впливає в практиці на богословію від самого початку. Боже обявлення є дане людству в св. Письмі та в церковному Переданні. Людський ум мусить передовсім ствердити, спостерегти науки Богом обявлені, які містяться в св. Письмі, мусить зо св. Письма неначе з якоїсь безконечної скарбниці видобути ті правди, які стануть предметом церковної науки. Тут можна навіть хронологічно ствердити еволюцію людської богословської науки. Можна напр. ствердити, що доба Отців зайнята передовсім спостереженням Божої науки, себто сконстатуванням фактів, текстів і подій. Схолястика ціла вже звернена до розуміння правд обявлення. Але притім і в науці Отців і пізнішій „школі“ так до спостереження як і до розуміння правд Божого обявлення треба тієї інтуїції, того „помазання від Святого“, як каже св. Йоан, яке навчає нас усього (I Йо. 2, 27). Тому і в добі Отців і в добі схолястиків першими свідками обявлення є святі, бо вони більше ніж інші представляють цей пророчий елемент. Бачимо, що такі найбільші генії, як Василій, Григорій Нанзіянський або Августин, своєю працею кладуть основи тієї церковної науки, яка пізніше у вселенських Соборах зодягає обявлену науку в догматичні дефініції, подає їх до вірування християнам.

Ще більше треба було і Отцям і схолястикам того Христового духа, того Христового ума, як каже св. Павло (I Кор 2, 16), щоб добувати правди Божого обявлення з безконечної скарбниці традиції. Боже обявлення було так дане людству: Христові Апостоли й ученики, діставши Святого Духа, повні того Духа, як Стефан, проповідали Христову науку, не списуючи її. Первісне Боже обявлення було дане не тільки безпосередньо Христом і Агостолами, але й учениками, коли св. Лука й Марко дістали пророчого Духа до написання Євангелій. Мабуть більше ніж правдоподібно є те, що всі Христові ученики мали віщого й непомильного Духа у проповіданні Євангелія, як зрештою маємо приклади того в Апостольських Діяннях. Отже, на 82 чи 84-ох Христових учеників ледви 7-ох списало частинку того, що проповідали, хоч ціла їхня проповідь була подавана в Святім Дусі. Їхня несписана наука перейшла на їхніх наслідників і стала тою скарбницею Божого обявлення, збереженою в Церкві, з котрої Церква від віків не перестає черпати щораз то нові правди, які, хоч і належать до первісного автентичного Божого обявлення, щойно тоді стають обов'язуючими тезами

Божої науки, коли, працею Церкви пояснені й здефініювані, Церква подає їх вірним до вірування.

Тим чином праця людей над добуванням об'явлених правд зо скарбниці об'явлення є подібна до праці добування якогось металю з копалень, у яких той металъ знаходиться в формі руди або якоїсь іншої мішанини чи хемічного сполучення. Як у тих копальнях треба якихсь нехлибних знаків, по яких можна б ствердити присутність цінного металю, так само й богословам треба було того інстинкту, який стверджує присутність золота Божої науки в копальнях християнської літератури й християнського духа, — треба того Божого Духа, що розлитий серед християнського суспільства.

Так то людство працює над Божою наукою, щоб ствердити, що міститься в об'явленні, і щоб тому змістові Євангелія надати зовнішню людську форму, а це є предметом церковної науки. Але до того ствердження треба й науки Св. Духа, бо без нього було б трудно їм або й просто неможливо розсудити, які правди містяться в св. Письмі і що в науці Божого передання є правдою Божого об'явлення, бо тільки „по цьому знаємо, що перебуває (Христос і Його наука) в нас — по Духові, котрого нам дав“ (I Йо. 3, 24).

Ще в більшій мірі треба віщого Духа богословам, щоб зрозуміли Боже об'явлення. Бо „нам об'явив Бог Своїм Духом, бо Дух усе просліджує, навіть глибини Божі. Бо хто з людей знає, що є чоловічого, як не дух чоловічий, котрий є в ньому. Так і що Божого, ніхто не знає, тільки Дух Божий. Та ми не прийняли духа цього світа, а Духа, що від Бога, щоб ми знали, що нам даровано від Бога“ (I Кор. 2, 10—13).

ІХ. ВІЩЕ ХРИСТІАНСТВО.

Вправді сама віра дає нам силу признати за правду те, що Бог об'явив, а вже саме признання за правду не може бути без якогось розуміння. Вистачає, щоб те конечне до віри розуміння було таке, як у дітей. Але без помочі віри неможливо людям навіть так розуміти. Без помочі віри вони, люди, з Нікодимом питають: „Як може це бути?“ (Йо 3, 9). До них відноситься слово Христа висказане до Марти: „Коли віритимеш, побачиш славу Божу“ (Йо. 11, 40). Без тієї віри людина нічого не побачить, нічого не зрозуміє. Але навіть і тоді, коли вже повірить, далеко буде ще від того, щоб мати бодай таку віру, як зерно гірчиці (Мат. 17, 20).

До тих початкуючих, які щойно зближаються до розуміння, до тих, що досі тільки спостерігали та стверджували, буде відноситься слово св. Апостола Павла: „Я поїв вас молоком, не стравою, бо ви ще не були в силі, а й тепер не є в силі, бо ви ще тілесні“ (I Кор. 3, 2). Апостол говорить до віруючих, але таких, що ще не розуміють, до віруючих, але таких, до яких і Христос казав: „Багато маю вам говорити, та не можете тепер знести“ (Йо. 16, 12), до віруючих, але таких, що не признавалися з боязні перед фарисеями, щоб їх не викинули з божниці, бо полюбили більше людську славу, ніж славу Божу (Йо. 12, 43).

Та коли та віра, хоч і яка слаба, є тільки жива, бо „як тіло без духа є мертво, так віра без діл мертва“ (Як. 2, 26), то вона вистачає. Віра, що ділає через любов, вистачає, хоч і як мало просвічена, щоб людина перебувала в Христі, а Христос у ній, бо Христос є виноградина, а люди вітки, і „хто перебуває в Мені, а Я в ньому, той приносить багато плоду, бо без Мене не можете нічого робити“ (Йо. 15, 5). А щоб Христос Своєю благодаттю перебував у людині, не треба просвіченої віри — вистачить віра дійствующа, вистачить віра, що проявляється в любові ближнього. Бо „хто любить свого брата, перебуває в світлі й нема у ньому соблазні“ (I Йо. 2, 10), бо хто любить ближнього, зберігає весь закон. „Кожний хто в Ньому (в Христі) перебуває, не грішить; кожний, хто грішить, не бачив Його ані пізнав Його“ (I Йо. 3, 6).

Віра, хоч і не дуже просвічена, дає достаточне розуміння Ісуса Христа, щоб людину здержувати від гріха. „По тому знаємо, що ми Його пізнали, коли зберігаємо Його заповіді. Хто каже: знаю Його, а Його заповідей не зберігає, той лгун, і нема в ньому правди. А хто зберігає Його слово, справді любов Божя в ньому звершилася, і по тому знаємо, що ми в Ньому. Хто каже, що в Ньому перебуває, той повинен і сам поступати так, як Він поступав“ (I Йо. 2, 3—6). Щоб осягнути повніше розуміння правд віри, треба передовсім позбутися всього того, що й віруючим св. Апостол Павло закидав: „бо ви ще тілесні“ (I Кор. 3, 2).

Як далеко може сягати та тілесність, що є перешкодою у пізнанні Божих правд, Апостол не каже, але здається, що мусить далеко сягати, коли перешкодою до повнішого розуміння Христової науки була для Апостолів сама присутність Спасителя у людському тілі. Бачучи „вид слуги“, себто людську природу Христа, вони тим самим були неначе здержувані від вищого ро-

зуміння Христової науки. „Ви не можете тепер знести,... ліпше, щоб Я пішов“ (Йо. 16,7; 16,12). Страва, якої початкуючі не можуть знести, є „наукою Духа“ (I Кор. 2, 13). Вона і дається щойно духовним і робить людину духовною. Доки люди її ще не розуміють, доти вони є малолітніми в Христі й тілесними, хоч вірними. Ці дві назви мають в Апостола одне значіння (I Кор. 3, 1).

Х. ТВОРЧА БОГОСЛОВІЯ.

Так то треба віщого елемента до повнішого зрозуміння правд обявленої науки. Так то в повному значінні того слова щойно помазання Св. Духа „навчає нас про все“ (I Йо. 2, 27), так то „Утішитель навчає нас усякої правди“ (Йо. 16, 13).

Мені здається, що потребу школи Святого Духа достаточо поясняють внутрішні закони людського ума і його праці. Лишається ще одне пояснити, але воно безконечної ваги і значіння.

Ми говорили досі про богословію і її ступні чи етапи розвитку, порівнюючи школу Церкви, богословію, з функцією спостереження і ствердження правди, школу Христової віри й благодати з функцією розуміння стверженої правди, а школу Св. Духа з функцією думання. Отсе третє порівнання вимагає мабуть ще слова пояснення. Мені здається, що думання, яке знімається понад спостереження й розуміння, є подібне до того, з чим сам Христос порівняв діявства Св. Духа. Воно також таке, як „вітер куди хоче віє, і голос його чуєш, а не знаєш, звідки приходить і куди йде; так і кожний, що народився з Духа“ (Йо. 3, 8). Тільки думка, що підноситься понад спостережений і зрозумілий предмет, може неначе віщою інтуїцією здобувати невідомі терени й просвічувати незрозумілі явища. Тому з усіх дійств людського інтелекту думка найкраще відповідає науці Св. Духа і тому найліпше її потребу стверджує й пояснює. В обсягу дійств людського інтелекту свободна геніяльна чи віща думка є також і творчою думкою. Вона родить рівно добре архитвори мистецтва, як і геніяльні винаходи й відкриття невідомих досі прав природи. Думка родить ідеї, що є чимсь дійснішим від дійсности, бо є нормами, в які вливається дійсність неначе безформна матерія в форму, бо є нормами, що надають форму існуванню, є тим, що в існуванні є річю актуальнішою й реальнішою.

Пояснім цю абстракцію конкретним прикладом. Думка геніяльної людини родить ідею, що на довгі покоління так могутньо накидається людям, що вся їхня праця сходить на виконання чи сповнювання тієї ідеї. От ідея єдности Німеччини, зроджена

в думці Бісмарка, от ідея комунізму, зроджена в думці Маркса. Ідея, дитина думки, є чимсь таким реальним, ангелом чи демоном, що мільйони людей посвячують через ціле своє життя і думання і працю тільки на те, щоб її здійснити, щоб у її форму влити бездушну й безформну матерію. Тому демонічний більшевизм є чимсь, що має реальність, актуальність, форму, — зроджену з геніяльної, хоч демонічної думки Маркса. Чимсь демонічним називаю тут лож, бо відомо, що нема речі більш демонічної, ніж лож (Рим. 3, 4).

Чи тій творчій силі людської думки відповідає також щось у дарі П'ятдесятниці? Застановляючись над тим, що Св. Дух, даний людству, сповняє, ми спостерегли те, що Христос про Утішителя сказав, себто, що наставляє людей на всяку правду. Ми бачили, що пророчий Дух бодай у якомусь значінні є потрібний як доповнення і формулок вірування і самого розуміння віри. Та ми не ствердили досі ніякої творчої функції того віщого Духа. Чи ж людська думка, з тою віщою інтуїцією та природним надхненням, які є людині доступні без ніякої надприродної помочі з неба, мала б бути чимсь більше творчим, ніж віще надхнення Св. Духа? А може й образ не добре дібраний, може й думка людського ума не є ніяким образом, не дає ніякої аналогії до пояснення дійств Св. Духа? Нехай і так буде! Аналогія може бути зле дібрана, але яким чином можливий такий чудний парадокс, щоб людський ум без надприродної помочі з неба міг бути більше творчий, ніж той самий людський ум, надхнений Св. Духом? Воно на те виходило б, якщо ми не знайшли б у Св. Дусі творчої сили. Досі ми її не знайшли, бо „навчити“ хочби й усякої правди — це ще не творча сила, ще нічого не творить. Тому, якщо функцією Св. Духа є тільки доповнити, завершити, поглибити науку Церкви й Христа, то де ж творчість науки Св. Духа? Можна б сказати, що й пояснення об'явленої науки є чимсь творчим. Чи те пояснення полягає на формулюванні й дефініюванні тієї науки, як це робили Отці на Соборах, чи воно полягає на глибокому поясненні науки і її зрозумінні — усе, що буде зроблене з віщого надприродного Божого Духа, буде чимсь творчим.

Безумовно, твір християнської літератури написаний тим словом премудрости, про яке св. Павло говорить, або „Духом знання“ (I Кор. 12, 8), буде твором чи архитвором. Отець чи Учитель Церкви, а не менше й схолястик, коли відзивається таким словом премудрости чи знання, даним Святим Духом, стає з помічю Духа дійсно творчою силою. І, безперечно, таке

слово премудрости може мати для грядучих поколінь значіння творчої ідеї, якої аналогії ми шукали в творчості природного людського ума. Так напр. ідея якоїсь конгрегації чи якогось чина є такою творчою ідеєю. Скажимо напр. ідея конгрегації Редemptористів, Єзуїтів чи Салезіян, дана законодавцями тих чинів чи їхнім духом зроджена, є таким геніяльним словом, над яким приходиться прийдешнім поколінням довго працювати, щоб його здійснити. Зрештою байдуже, чи скажемо, що та ідея є одним словом, чи цілою низкою слів — бесідою, даною Св. Духом. Мабуть не треба пригадувати, що ціла історія Церкви є пасмом того роду творчости.

Та мушу признатись, що ця творчість видається мені ще недостатчною. Аналогія думки природного ума, що також родить ідеї, видається мені повною. Тільки одне мене непокоїть: якщо школа Св. Духа має вести лиш у такого роду творчість, то що ж скажуть ті, що не мали ніякої геніяльної ідеї й не сказали ніякого слова мудрости чи знання? Чи ж не були й вони учениками у тій школі, чи ж не пробували й вони бути бодай здалека помічниками Учителя тієї школи? Кажу — помічниками, бо ледви чи хто зі смертних поважився б назвати себе учителем у тій школі, де учителем є Утішитель.

Ми ствердили, що дійства Святого Духа через те саме, що предмет науки і Церкви і Христа і Святого Духа є цілий надхненням і цілий памазанням і цілий може чи повинен шукати й досліджувати навіть глибини Божі (1 Кор. 2, 11). Віщий Дух мусить бути загальніший, мусить проливатися обильнішими потоками на людство, ніж той віщий дух, що ми його назвали природною геніяльною інтуїцією. Якщо Бог Своїм сотворінням самою природою дав проблiski геніяльності, так що в кожній науковій дисципліні майже кожне покоління може похвалитися геніяльними гадками, а навіть просто й геніями, хочби однобічними, то виглядає на неправдоподібне, щоб те, що сказав Пророк Йоїль (2, 28): „І буде в останні дні (говорить Господь): виллю з Мого Духа на всяке тіло і пророкуватимуть ваші сини й ваші дочки, і ваші молодці видіння бачитимуть“ — не було обильніше від роздання поміж людей природою геніїв чи геніяльних інтуїцій. Св. Апостол Петро стверджував сповнення Йоїлевого пророцтва вже в перший день Пятдесятниці. Чи ж може бути, щоб те пролиття Божого Духа на людство викликало тільки ті творчі ідеї, аналогічні з геніяльними ідеями, про які ми згадали? Зрештою і з другого боку треба признати, що

геніяльні й творчі ідеї, які виявляє історія Церкви, є завсіди будь-що-будь тільки відбиткою творчих ідей Христа, пристосуванням Євангелія. Очевидно, ця обставина не відбирає тим ідеям ані творчості ані геніяльності, але будь-що-будь зводить їх творчість і геніяльність у великій мірі на геніяльність і творчість тих слів, що їх висказало саме Боже Слово. Це нехай буде бодай оправданням, що віщого й творчого Св. Духа шукаємо не тільки в премудрих Божою премудрістю творах церковної літератури й не лиш у геніяльних творчих словах церковного життя, але й так широко, як широко розливається Божий Дух на людство.

У тому пошукуванні мабуть прийдеться нам зі сфери богословії наших богословських шкіл і зі сфери тої богословії, якою є Боже обявлення перейти у ту богословію, яка є християнським життям.

XI. ХАРИЗМИ.

Св. Апостол Павло представляє в першому посланні до Коринтян духовні дарування, а саме ті дари Святого Духа, що їх пізніше християнське передання назвало *πνευματικά*, а потім *χαρίσματα* — дари, що їх схолястики називали „ласками даними даром“, себто „тільки даром дані, а не освячуючі водночас душу“. Відома ця дистинкція: 1) ласки дані даром для користи Церкви, 2) ласка освячуюча душу. Святий Апостол про ті дари каже передовсім, що вони є явленням Св. Духа і на користь людини (I Кор. 12, 7), та розрізняє такі духовні дарування: „Одному дається Духом слово мудрости, іншому слово знання тим Духом; іншому віра тим самим Духом, іншому ласка до уздоровлень тим самим Духом; іншому творення чудес, іншому пророцтво, іншому розпінавання духів, іншому різні мови, іншому виклад бесід“ (I Кор. 12, 8—10). До того самого роду духовних дарувань зачисляє Апостол різні служення Церкви: „А Бог установив у Церкві передовсім Апостолів, потім пророків, опісля учителів, пізніше сили, потім ласки уздоровлень, підпомагання, управи, різні мови“ (I Кор. 12, 28). А в листі до Єфесян ті служення так розрізняє: „Настановив одних Апостолами, а інших пророками, інших же Євангелистами, а інших пастирями й учителями“ (Єфес. 4, 11). Коли в обох апостольських текстах шукаємо причини, з якої ті харизми дані, то в обох знайдемо ту саму причину: „На звершення святих, на діло служення, на збудування Христового тіла; аж дійдемо всі

до єдності віри й пізнання Сина Божого, до звершеного мужа, до міри віку Христової повноти“ (Єфес. 4, 12—13). Те саме Апостол виражає коротше в листі до Коринтян: „А в кожному являється Дух йому на користь“ (I Кор. 12, 7).

Якщо розглянемося в духовних дарах Св. Духа, то зрозуміємо, як усі вони причиняються до будови Христового тіла. Найбільша частина відноситься до голошення Божої науки. До них треба зачислити слово мудрости й слово знання й той спеціальний дар віри у Св. Дусі й ті духовні дари, що їх церковна наука зачисляє до ласк даних даром, хоч і не називає їх харизмами. Тут треба зачислити служення Апостолів і пророків і учителів і Євангелистів, а мабуть у великій частині і пастирів. Інші харизми, що є і службами, або що під одною назвою обнимають і харизми і служби, відносяться, хоч посередньо, також до проповіді Євангелія. Такими є: дар творення чудес, дар говорення різними мовами (*γλωσσολαλία*), виклад тих мов, дар розпізнавання духів і ласка uzдоровлень; з них дар творення чудес відповідає службі сил, як її Апостол називає, а ласка uzдоровлень і різних мов є зачислена і між харизмами і між службами. Усі ті дари відносяться до науки Євангелія, як докази її правдивости.

Тим способом стверджуємо наукою св. Павла те, на що ми вже вище звернули увагу: дари Св. Духа — харизми дані на те, щоб або з надхнення Св. Духа голосити Христову науку й пояснювати її, або скріпляти в людях пересвідчення про її правдивість. Якщо розрізнімо в тих духовних даруваннях і службах те, чим вони є в людині, що їх посідає, і те, що вони спричинюють у людях, до яких звернена наука, то легко буде спостерегти, що ціла їхня творча сила полягає на будованні Христового тіла, себто на цілях, для яких вони дані, і на наслідках, які вони приносять у слухачах і в видцях. Оскільки вони відносяться до самої науки Христа чи Церкви, віща їхня сила не є творча: вони допомагають до формування науки й до зрозуміння науки, але до самої науки нічого не додають. Первісне Боже обявлення, дане Христом і Апостолами, є таке в них викінчене, що до їхньої науки ніяким способом не можна нічого додати. Можна тільки стверджувати чи спостерігати те, що в першому обявленні міститься (на тім полягає наука Церкви), й розуміти та пояснювати науку Божого обявлення, а це дає Христова благодать, передовсім віра. Віщий елемент надхнення може помагати і формуванню обявленої науки Церквою і пояснюванню тої науки проповіддю, на якій опирається віра. Але ні одним ні другим

способом надхнення Св. Духа до первісного Божого об'явлення, до науки Церкви й Божої благодати нічого нового не додає. Воно під тим оглядом не є творчою силою. Творчим і конечним стається воно у тому будуванні Христового тіла, для якого призначене, та додає до первісного об'явлення не теоретичні правди, але пристосування й виконання в житті тих правд.

ХІІ. БОГОСЛОВІЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО ЖИТТЯ.

Щоб зрозуміти як слід, що Св. Дух додає у Своїй школі до школи Церкви й Христа, треба передовсім звернути увагу на те, що ціла наука Божого об'явлення в намірах Господа Ісуса Христа мала бути не теорією, а практикою. Передаючи Свою науку ученикам — Церкві, Ісус Христос виразно каже людей навчати, але навчати зберігати все, і тому Свою науку називає не так наукою, як радше заповіддю. „Навчайте всі народи..., навчаючи їх зберігати все, що Я заповідав вам“ (Мат. 28, 19). Боже об'явлення від самого початку було передовсім законом, а як таке, воно щойно по сповненні того закону мало досягнути звершеність. Кожний закон, як довго лишається самою теорією, хоч сам у собі і найдосконаліший, ще не є звершений практикою і досвідом життя. Так само ціла наука Богом об'явлена, хоч яка сама в собі звершена й повна, щойно в практиці життя, у її пристосуванні, досягає цілковиту звершеність. Щойно в практиці життя стає тою маніфестацією Божої слави й Божої премудрости, яка в ній і через неї була намірена. А тою маніфестацією „збудування тіла Христового, аж дійдемо всі до єдності віри й пізнання Сина Божого, до звершеного мужа, до міри віку Христової повноти“ (Єфес. 4, 13).

Наскільки наука Богом об'явлена відноситься до Божого царства, вона має характер пляну, який щойно виконаний покаже в цілості велич і красу будови. В будуванні Божого царства лежить ціла сила дійства Св. Духа; при тому будуванні розвивається і творчість Його надхнення.

Чи можна якимнебудь способом ту творчість назвати також теологією та говорити про третю й найвищу теологію — теологію християнського життя?

Щоб відповісти на це питання, сягнемо до церковної науки в тих часах, коли богословія вироблялася, а з нею й поняття про те, чим властиво є богословська наука. У богословів IV століття находимо вискази, які ведуть нас у ширше чи глибше поняття богословії, ніж те специфічне поняття наукової дисцип-

лини, яку богословія прибирає в наших школах. Так напр. св. Атанасій (т. I, ст. 202), каже про св. Тройцю, що Вона є θεολογούμενη, а про небесного Отця (там само ст. 609) Πατήρ ἐν ἑἑῳ θεολογείται. У Григорія Нісського находимо висказ θεολογεῖν Χριστόν (т. I, ст. 318), у Григорія Нанзіанзького (сл. 33, ст. 12) τὸ Πνεῦμα θεολογούμενον, в Йоана Золотоустого находимо протиставлення теології економії: перша відноситься до Божої природи Христа, друга до Його людської природи (гом. 106): „Ὅτι μὲν ἔστραψαν τὴν οἰκονομίαν, ὁ δὲ (Ἰωάννης) βροντᾷ τὴν θεολογίαν“.

Якщо богословію будемо означати як обявлення і проявлення Бога, то треба признати, що Бог, відповідаючи людському визнанню, проявляється більше у Своїх ділах, ніж у Своїх словах. Слова Божого обявлення, себто те, що Бог про Себе сказав і вчить, це лише дрібна частина того, що Бог, ділаючи, зі Свого людям до відома подає. Таке є просто й саме Боже обявлення. Коли заглянемо до книг Старого й Нового Завіту, до тої старої і нової теології, як каже Теодорит (θεραπ., сл. 2), то Бога пізнаємо більше з Його діл, ніж з Його слів. Мужі, Св. Духом надхнені, оповідають нам передовсім про Божі діла, себто Св. Дух дає нам Бога пізнавати в тих обявленнях Його природи, якими є Його діла, або іншими словами: представляє нам будову Божого царства, що, очевидно, зачалася рівночасно зі сотворенням. А якщо йде про будову Христового царства в тому стислішому може значінні, в якому св. Апостол Павло говорить про будову Христового тіла, то треба ствердити, що й книги Нового Завіту крім науки, доктрини й теорії, оповідають також про ту будову. Ціле життя Христа було тим будуванням, а й по Його воскресенні те, що з Його діл записане, й те, що незаписане, відносилося знову до тієї будови. Боже Провидіння так хотіло, щоб і книги Нового Завіту і саме обявлення Нового Завіту не кінчилися з життям, чи навіть з вознесенням Ісуса Христа. Воно оповідає нам про те, як Апостоли й ученики бралися до тієї будови і її вели. А предивний збіг дуже рідких і цікавих відносин спричинив і те, що Св. Духом надхнені книги дають нам дуже яскравий образ того, чим було будування Христового царства в однім із найбільших, як не найбільшим, у св. Апостолі Павлі. Тим способом у круг Богом обявленої науки втягнений приклад живої людини, що в тяжких боротьбах будує у своїй душі і в своїм тілі Христове царство чи, якщо схочемо стисліше висказуватися, одну цеголку, чи радше „кмінь“ тої будови (I Петр. 2, 5).

Первісне обявлення закінчилося зі смертю останнього з Апостолів — здається, треба сказати, не 12-ох Апостолів, а з 70 чи 72-ох Апостолів. Вичерпалася тоді криниця того, сказати би, офіційного, церковного, бо Церкві переданого „Божого обявлення“, в якому зібране було все те, що Бог нам сказав через Свого Сина (Євр. 1, 2) та Його учеників. Закінченням чи замкненням того обявлення, очевидно, не закінчилася будова, яку щойно розпочали Апостоли. Ажте вона полягала й полягає на приготуванні й оброблюванні тих каменів — „самі, як живучі камені будуйтеся на Ньому“ (1 Пет. 2, 5) — з котрих буде складатися ціла будова, а звершеною стане щойно при парузії, при другому приході Христа. Що не тільки початок того діла, але й ціле діло до свого звершення має бути обявленням Божої слави, це річ очевидна. Тому очевидно також річчю, що при кінцевому збереженні різниці поміж первісним обявленням і довершенням того обявлення в Церкві — ціле діло разом узяте буде щойно тою теологією, яка представить усе, що Бог про Себе Свому сотворінню передає, чи передасть.

Тому без сумніву правильним є розрізнення поміж трьома богословіями, з яких одна звершеніша другої, одна понад другу знімається, щоб утворити величаву науку про Бога. Перша це богословія наших богословських шкіл, друга — богословія Божого обявлення в стислішому значінні того слова, себто надхнених Св. Духом книг Старого й Нового Завіту та християнського передання, третя — богословія, що обнімає повноту всього того, чим Бог сотворінню Себе самого обявляє, даючи ревелюцію через пророків і через Свого Сина та звершуючи ту ревелюцію дійством Св. Духа.

У першій богословії ми, люди, покликані лише до ствердження факту й змісту першого обявлення.

У другій богословії ми предивним і майже непонятним зарядженням Божої волі покликані бути Божими помічниками в проповіданні науки, в голошенні та в передаванні людям Божих правд іменем Божим.

У третій богословії ми всі (вже не як у попередніх — деякі, вибрані Божим Провидінням) покликані до того, щоб з надхнення Св. Духа будувати Йому престоли — передовсім у собі самих, а потім у ближніх.

Перша богословія відповідає інтелектуальним дійствам спостереження і ствердження, друга відповідає дійству розуміння, третя дійству творчого й самостійного думання.

ХІІІ. БОГОСЛОВІЯ ЛЮБОВІ.

Святий Апостол Павло, представивши в 12-ій главі першого послання до Коринтян свою науку про духовні дарування, дані на користь Церкви, побудивши вірних до бажання тих Божих непонятних і небесних дарів, а між ними дару пророцтва, дару мудрости й дару чудес, звертає нараз так несподівано в інший бік, що це мусить ввести нас у якесь здивування, яке переходить усяку гадку. Видавалося, що над читачами просто отворив небо, що зробив їх просто учасниками Св. Духа, а нараз зачинає нову могутню мельодію на ціле небо вищу від всього того, що досі містилося в його пісні. У якомусь надхненні, що в його уста вкладає поетичні образи й форми, ба навіть якийсь небесний ритм, що віднаходиться навіть і в найслабшому перекладі, інтонус пісню слави. Це може є найвеличніший, або один із найвеличніших уступів цілого св. Письма Нового Завіту. Це пісня Апостола про любов, це новозавітня „шір-гашірім айсма“, це пісня над піснями. Її слова так уложені, що виразне поетичне надхнення проявляє духову екстазу, в якій св. Павло ті слова писав. У них представлений вершок християнської етики, „звершення закону“ (Рим. 13, 10) та „зв'язь духовної досконалости“ (Кол. 3, 14). А представлене все в такій чудовій та величній формі, що цей уступ просто сяє небесним світлом та зо всіх уступів св. Письма звертає на себе найбільше увагу. Справедливо говорив про себе Апостол, коли казав, що в ньому говорив Христос. Слова тої пісні є виразно словами Христа, Христа прославленого, висказані з неба по вознесенні на потіху, на піднесення, на радість людства. Ті слова Христа такі високі як небо, такі широкі як світи й такі глибокі як найбільші Божі тайни. Маючи ті слова хочби лише повторити, а не беручися їх пояснювати, мається охоту клякнути й покірною, усильною молитвою випросити Божої Мудрости, щоб ми „могли зрозуміти з усіма святими, що це ширина і довжина глибина і висота і пізнати любов Христа, що перевищає пізнання“ (Єфес. 3, 18-19).

Бо, очевидно, коли бесіда про любов, то передовсім про любов Христа.

Стаючи перед такими словами Христа у славі, стає зрозуміло, як треба надхнення Св. Духа, щоб слова Св. Духом надхненні бодай у частині, бодай зверху, бодай трохи зрозуміти, бо хто ж зрозумів безконечну глибіню Богом надхнених наук, як не

сам один Божий Дух, що знає „те, що Боже“ і „просліджує навіть глибини Бога“ (I Кор. 2, 10)?!

Пісня така:

„Коли я говорив би людськими мовами чи ангельськими, а не мав би любови,

став би я немов звеняча мідь або кимвал, що бренть.

І хоч би я мав дар пророцтва і знав би всі тайни і все знання

та мав би всю віру, щоб і гори переносив,

а любови не мав, — я ніщо.

І хоч роздав би весь маєток і віддав би моє тіло, щоб його спалили,

а любови не мав — все те мені нінащо.

Любов є терпелива, милосердна; любов не завидує, любов не виноситься,

не гордиться, не бешкетує, не шукає свого, не сердиться, не задумує зла, не тішиться несправедливістю, а тішиться з правди;

все зносить, усьому вірить, усього надіється, усе терпить.

Любов ніколи не пропадає, хоч і пророцтва вичерпаються, і мови замовчуть, і знання минеться.

Тепер є ті три, віра, надія і любов,

а більша з них любов“ (I Кор. 13, 1—13).

„Змагайтеся про любов“ та „держіться любови“ (I Кор. 14, 1), отсе дорога, яку Апостол вказав вірним, — дорога вища від дару чудес та дару пророцтв, вища від усякої мудрости та знання. У чому ж вища? Очевидно, вища в тому, що більше будує Христове тіло, ніж пророцтво і дар чудес, яких уся творча сила полягає в будові Христового тіла. Бо ціле обявлення й наука Христа та ціла Церква мають лише одну ту найвищу ціль: будову Христового тіла.

Якщо віще надхнення Св. Духа з неба дає найвищі проблиски і людської і Божої богословії, то саме надхнення з неба є творчою силою тої найвищої богословії, яка є найближчим приготуванням до щасливого видження Бога.

Тим вершком богословії, вершком усякого пізнання Божого обявлення, даного в св. Письмі чи поза св. Письмом Христом і Апостолами, і даваного в ряді століть Св. Духом у ствердженні, поясненні, а передовсім у виконанні Божого обявлення, — є любов Бога і ближніх, бо з усіх предивних чудес пісні Христа, що її Павло повторює, вона є найдивнішим чудом чудес. Св. Павло

висказує ті обі чесноти одним і тим самим словом, бо перед Богом вони є лиш одною й тою самою чеснотою. „Бог є любовю, і хто перебуває в любові (до ближніх), в Бозі перебуває, а Бог перебуває в нім“ (I Йо. 4, 16).

Може задалеко завела б нас гадка представлення цілої сили тої любови, що буде Христове тіло. Щоб її представити, треба б мабуть говорити про участь любови в цілому духовному житті і про те, чим є духовне життя в ділі і в історії спасення людства.

Коли при викладах науки про духовне життя, яку звичайно називають аскетикою й містикою, не маючи відповідної одної назви на обі ті частини, з трудом я шукав ядерного й короткого означення духовного життя чи науки про те життя, я знайшов його в тім слові: богословія в душах. Та щоб вичерпати нинішній наш предмет, треба б мабуть виложити цілу богословію й цілу її історію та еволюцію від перших часів. Щоб бодай у часті представити цю богословію в душах, цю творчу богословію Св. Духа—зиставлю три моменти чи три етапи діяння св. Духа.

XIV. ТВОРЧА, ПРОРОЧА БОГОСЛОВІЯ СВ. ДУХА.

Коли на початку сотворив Бог небо й землю, над темрявою, що покривала пропасті матерії, Божий Дух носився понад водами. Бог показував тим способом Свої наміри супроти цілого творення. Божий Дух мав темряву матерії одуховнити, просвітити надприродним світлом та втягнути в круг Божого життя. Матерія мала стати не тільки проявою „вічної сили й Божества“, оскільки воно є „видиме із сотворіння світа, через розважування творів“ (Рим. 1, 20), але мала служити до обявлення чи проявлення надприродної творчости Божого Духа. Тому безпосереднім дійством того Божого Духа над водами є творче слово: „Нехай буде світло“ (Бит. 1, 3). Те світло зовнішнє і матеріяльне є тільки прообразом, символом та зовнішньою поволокою того світла Божого Духа, що мало матерію просвітити.

Величавий намір Сотворителя переходить усяке поняття сотворіння. Намірене діло є, сказати би людською бесідою, о ціле небо вище, досконаліше й трудніше від цілого діла сотворення. Бо тіло зі самої своєї природи є нездібне ані розуміти ані прийняти Духа. Від самого початку показується та правда. Сотворіння, навіть обдароване розумом і свобідною волею, вже й просвічене тим надприродним світлом Божого Духа — життям, благодати, є до того ступня чуже й немічне супроти Божого Духа, що від Нього майже безпосередньо відпадає, стає

знову лише душевним, тілесним, не розуміючим Божого Духа. І від тої хвилини всяке „мудрування тіла є смертю“ та „ворогуванням проти Бога“ (Рим. 8, 6—7), „бо тіло законів Божому не кориться, бо й не може, та й ті, що в тілі, не можуть Богові подобатися“ (там само ст. 7—8), і тому людство не робить „того доброго, що хоче, а робить те зло, котрого не хоче“, бо „не воно робить, а гріх, що в ньому мешкає“ (Рим. 7, 19—20).

Треба було довгих століть боротьби й праці людства. піддержуваного тим Духом, що наміряє здобути сотворіння, щоб укінці знайшлося сотворіння досить чисте й святе, що могло б сповнити Божі наміри. І тоді, так як на початку, Божий Дух уноситься знову над тою вибраною одиницею з людства і відзивається голосіз неба: „Дух Святий зійде на тебе й сила Вишнього осинить тебе“ (Лук. 1, 35). І дійством Св. Духа сповняється те безмірне чудо Божого милосердя й Божої мудрости, що „Слово стає тілом“ (Йо. 1, 14), що в одній Особі Божій вяжеться нерозірвано Божа природа з людською і що подібно, як колись на початку сталося світло (Бит. 1), приходить на світ „правдиве Світло, що просвічує кожного чоловіка“ (Йо. 1, 9). Просвічує кожного чоловіка, бо „Бог є світлом, і нема в Ньому ніякої темряви“ (Йо. 1, 5). І, приходячи на світ, хоче просвітити всякого чоловіка так, щоб кожний „за Ним ішов і не ходив у темі, а мав світло життя“ (Йо. 7, 12). На жаль, на суд для людства, коли „Світло прийшло у світ, люди полюбили тьму більше, ніж світло, бо їх діла були злі“ (Йо. 3, 19). „На світі був, і світ Ним стався, і світ Його не пізнав; у Своє прийшов і свої Його не прийняли“ (Йо. 1, 10—11).

Треба було, щоб Божий Син, котрого Бог післав на цей світ, у тяжких трудах і боротьбах тридцять літ змагався з темрявою і в тій боротьбі „душу Свою добровільно віддав за вівці Свої“ (Йо. 10, 15). Сина Божого звязали, бичували, терневим вінцем вінчали і на хресті розпяли, і могло людям видаватися, що темрява побідила. Та не побідила, бо Бог „воскресив Ісуса з мертвих“ та ще більше чудо вчинить, бо „оживить і наші смертні тіла Своїм Духом“ (Рим. 8, 11).

І знову, так як „на початку“ і як у Назареті, Божий Дух уноситься над людством і в виді огненних язиків сходить на Апостолів і „осів над кожним з них“ (Діяч. 2, 3). Нове й найтрудніше діло лишається Духові до звершення. Він має ціле людство одухотворити, людство тілесне, душевне, збунтоване; людство, що любить у темряві, що розшарпане взаємними ненавистями,

братовбивчими боротьбами та війнами, людство, занурене в багні крові й болота, — ціле людство має Божий Дух удохотворити.

Там у Назареті, чудом Божої премудрости і всемогучости, в пречистому й пресвятому дівичому лоні Марії діянням Св. Духа було звершене діло злуки людської й Божої природи в Божій Особі Слова, — тут, серед болота й багна, серед крові й темряви, має Божий Дух довершити те чудо, щоб Божа природа злучилася з людською в єдності людської особи та те чудо повторити стільки мільйонів разів, скільки мільйонів одиниць має стати каменями в будові Христового царства чи членами містичного Христового тіла.

Там, у Назареті, Божий Дух спричиняє воплощення Божого Слова, тут має діло воплощення звершити, має воплощення Божого Слова розширити на ціле людство. Там Його діянням повставала людська душа та людське тіло Богочоловіка Христа, тут Його діянням має повстати містичне тіло чоловіка-Бога Христа, якого душею Христовий Дух. Там причасницею Св. Духа ставала Пречиста Марія, даючи зі свого тіла Божому Слову субстанцію людського тіла, себто співучастю зі Св. Духом творчим надхненням Пречиста Діва зродила Божого Сина, — тут людство під надхненням Св. Духа, стаючи того Духа учасником, із себе віддає й зо Св. Духом творить чи родить містичне тіло Божої Премудрости. Щойно тим викінчується діло, „на початку“ намірене, в Назареті зачате, а вповні звершене в новому, небесному Єрусалимі.

Те зіставлення творчих дійств Св. Духа в безмірному скороченні лише слабо представляє з безконечної віддалі велич Божого діла. Воно сповняється в ряді довгих століть, а ми є того Божого діла свідками чи видцями. І більше, ніж свідками, бо самі будучи учасниками Св. Духа, що в нас мешкає, ми є співтворцями діла Св. Духа і, Ним надхнені, ми є Його помічниками; помічниками в праці зовнішнього будування апостольської чи душпастирської праці чи навіть самої праці любови ближніх, помічниками й учасниками в праці будування Христового царства у власному житті кожного з нас зокрема.

Тим то й надхнення Св. Духом і творча віща праця Духа і богословія Св. Духа не є привілеєм виїмкових геніїв, а є учасництвом усіх, що люблять Господа Ісуса. Бо Божа любов „вилита в наші серця Духом Святим даним нам“ (Рим. 5, 5), є тим найвищим і найзвершенишим органом, найдосконалішою мірою

всякого надхнення Св. Духа до простих щоденних покірних добрих діл християнського життя.

І нехай ніхто не думає, щоб через те, що добрі діла християнського життя є буденні, прості й покірні та що їх сповняє нераз малоосвічений, простенький і мало умом розвинений чоловік, не мали бути маніфестацією Бога, величнішою й вищою від усякого пророцтва, скоро тільки походять із надхнення Св. Духа, даного вбогому й до простого діла. Ті прості діла християнського життя, до яких Св. Дух дає людям надхнення, завсіди є маніфестацією Бога, і можуть бути, а радше завсіди є новою маніфестацією, досі невиданою й невидженою; інакше не були б твором Св. Духа. Як лише для їх довершення треба творчої сили Св. Духа, то вони звершені мусять носити ознаку тої творчої сили. Як же це може бути?

Наука дана Христом, св. Євангеліє, має безконечну глибіню (бо йнакше не було б ділом Божого Слова), яка проявляється й у тому, що одна й та сама наука св. Євангелія може бути практикою безконечно різно в житті пристосована. Теорія доктрини є Божа, але переведена на людську бесіду й людьми копіювана, може бути відтворювана в мільйонах форм, а кожна з них відмінна й кожна нова, і всі разом не тільки не вичерпують первовзору, але безнастанно стверджують його безконечну глибіню. Таке треба передовсім ствердити про наслідування Христа. Люди християнським життям за надхненням Св. Духа, очевидно більшим або меншим, відповідно до ступня покори кожного зокрема, малюють на своїй душі Христову ікону. Душпастирською працею й проповідями Євангелія, себто родженням духовних дітей, малюють таку ікону і на серцях вірних; бо християнське життя є іконою Христа. Кожна ікона є ділом чоловіко-Бога, себто чоловіка, що в ньому Бог мешкає як життєворча, оживляюча, побуджуюча, провідна життєва сила. Кожна ікона є в дечім подібна до первовзору, але ніодна не вичерпує первовзору. Христос у Своїх безконечних Божих і людських прикметах перевищає в безконечність кожне людське поняття, хочби воно і як було надхнене Св. Духом. Тому й кожна ікона може бути така різна, а мусить бути такою маніфестацією безконечности, бо кожна з них є правдивою у повному значінні того слова — надхненою теологією.

Найменший покірненький акт чесноти найпростішої людини, зроблений з Божої любови, що в наші серця вилита Св. Духом, є вищою й більше звершеною богословією, ніж цілий найму-

дріший богословський трактат — очевидно, трактат узятий сам у собі, без огляду на заслугу того, що його написав, і без огляду на вплив написаного на людські душі. Так представлений чи взятий трактат сам у собі не є творчим надхненням Духа, зате акт любови в душі хоч і як невченої людини є творчим і надхненим твором Св. Духа.

* * *

Так справджується обітниця Пророка Йоїля (2, 28—29), на яку відкликається св. Петро у першій своїй проповіді після Зіслання Св. Духа, що її нам зберіг св. Лука в Діяннях Апостольських (2, 14—36): „І буде в останні дні, говорить Господь, виллю з Мого Духа на всяке тіло й пророкуватимуть ваші сини й ваші доньки і ваші молодці видіння бачитимуть і вашим старшинам будуть снитися сни“. Очевидно, Пророк не говорить про таке пророкування, яким відзначалися старозавітні Пророки, себто не говорить про віще бачення будуччини й проголошування її. І таке пророцтво не чуже Новому Заповіту, але воно поміж святими Нового Завіту є рідким харизматом, незвичайним даром, який від пророчого духа Старого Завіту є не тільки рідшим, але й слабшим, менше певним даруванням. Але зате загально даваний у Новому Завіті віщий Дух, що кладе підстави, на яких майбутні покоління ставлятимуть дальшу будову Христового царства, аж до її звершення перед останньою годиною. До такого будування треба віщого Духа, бо потрібно, щоб кожна цеголка була така дібрана і прикметами і положенням, щоб з іншими лучилася в гармонійну велику цілість. Будівничі мусять неначе наперед видіти цілу будову, бачити її плян і вязати по-одинокі цегли чи каміння зо всіми не тільки минувшими, але й будучими.

Таке то християнське життя, будування Христового, Божого Царства. Кожний, що до тієї будови руку прикладає, потребує віщого Духа й мусить бути віщим Духом у своїй праці ведений. Очевидно одні в більшій мірі другі в меншій, одні більше свідомі мети, до якої ідуть, інші майже несвідомі. Але всі, якщо вони причасниками Божої благодати, бодай стільки у деяких кроках є Божим Духом ведені, яким розвивається в душах Божа любов, той найконечніший елемент усякої християнської праці.

КІНЕЦЬ І БОГУ ХВАЛА.

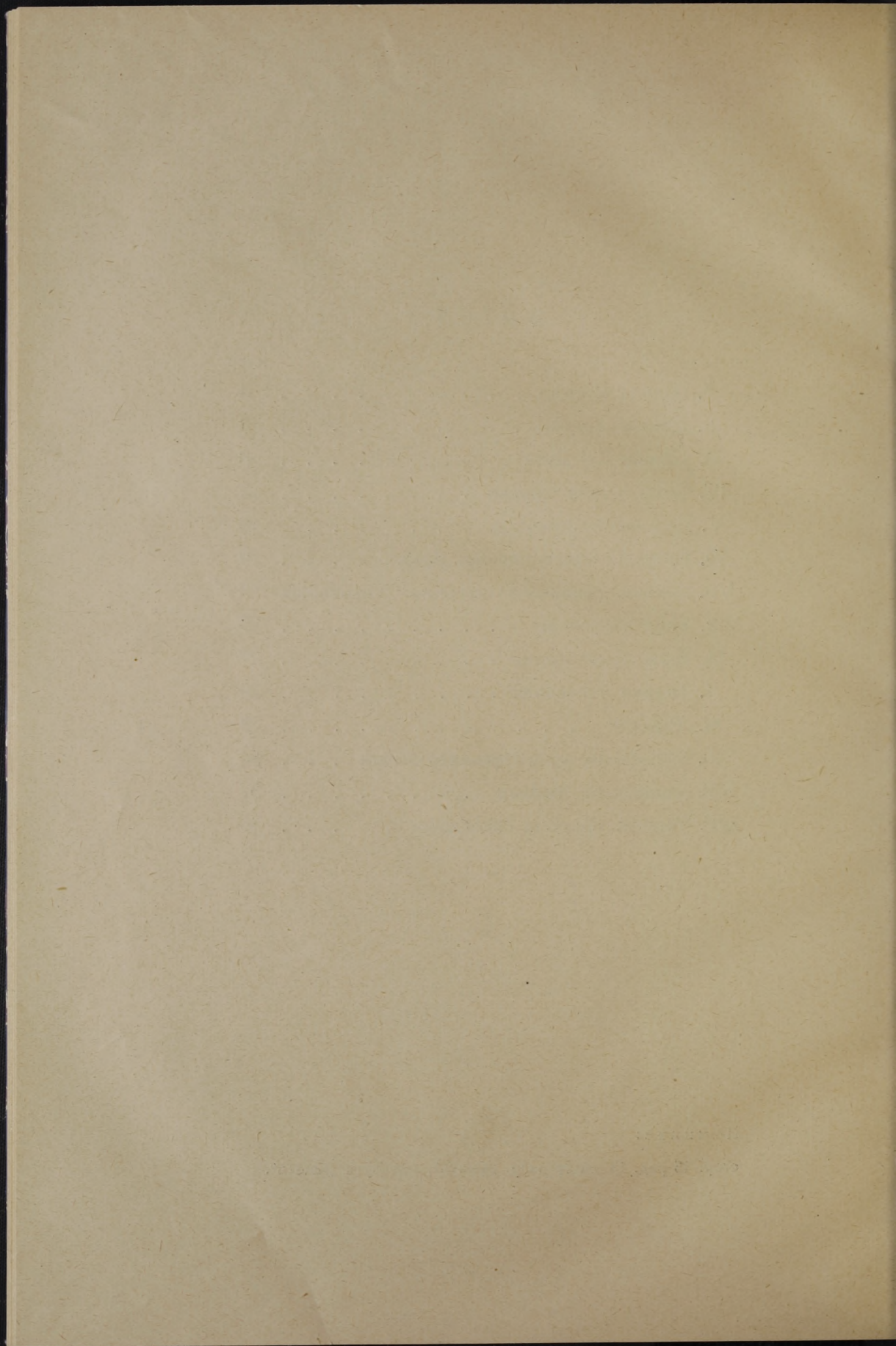
З М І С Т

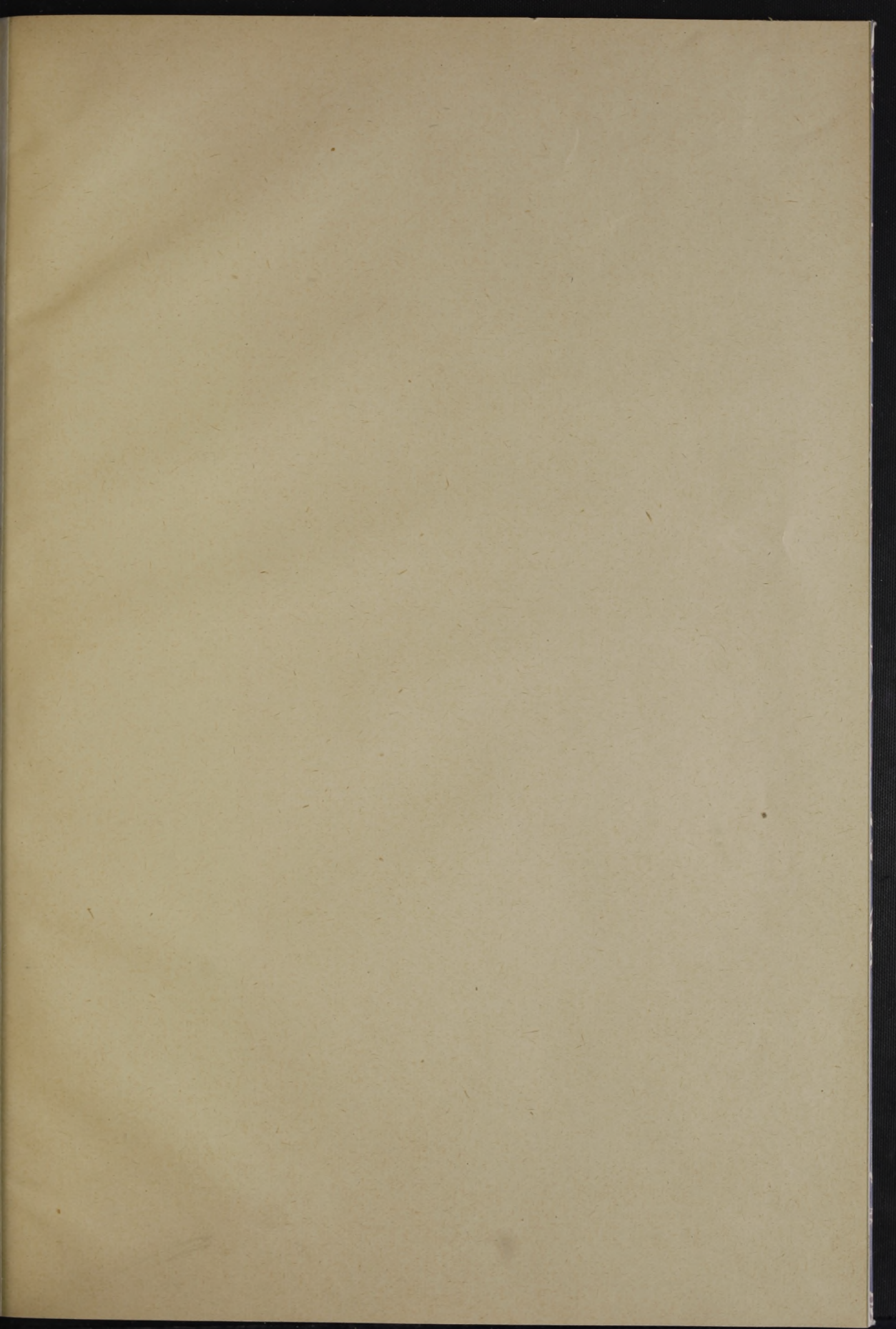
	стор.
I. Школа Церкви	4
II. Школа Христа	6
III. Школа Св. Духа	8
IV. Чому школа Церкви	12
V. Дар непомильності	16
VI. Потреба надхнення Св. Духа	19
VII. Закони людського пізнання і богословія	23
VIII. Віща богословія	25
IX. Віще християнство	27
X. Творча богословія	29
XI. Харизми	32
XII. Богословія християнського життя	34
XIII. Богословія любови	37
XIV. Творча, пророча богословія	39

Помилка:

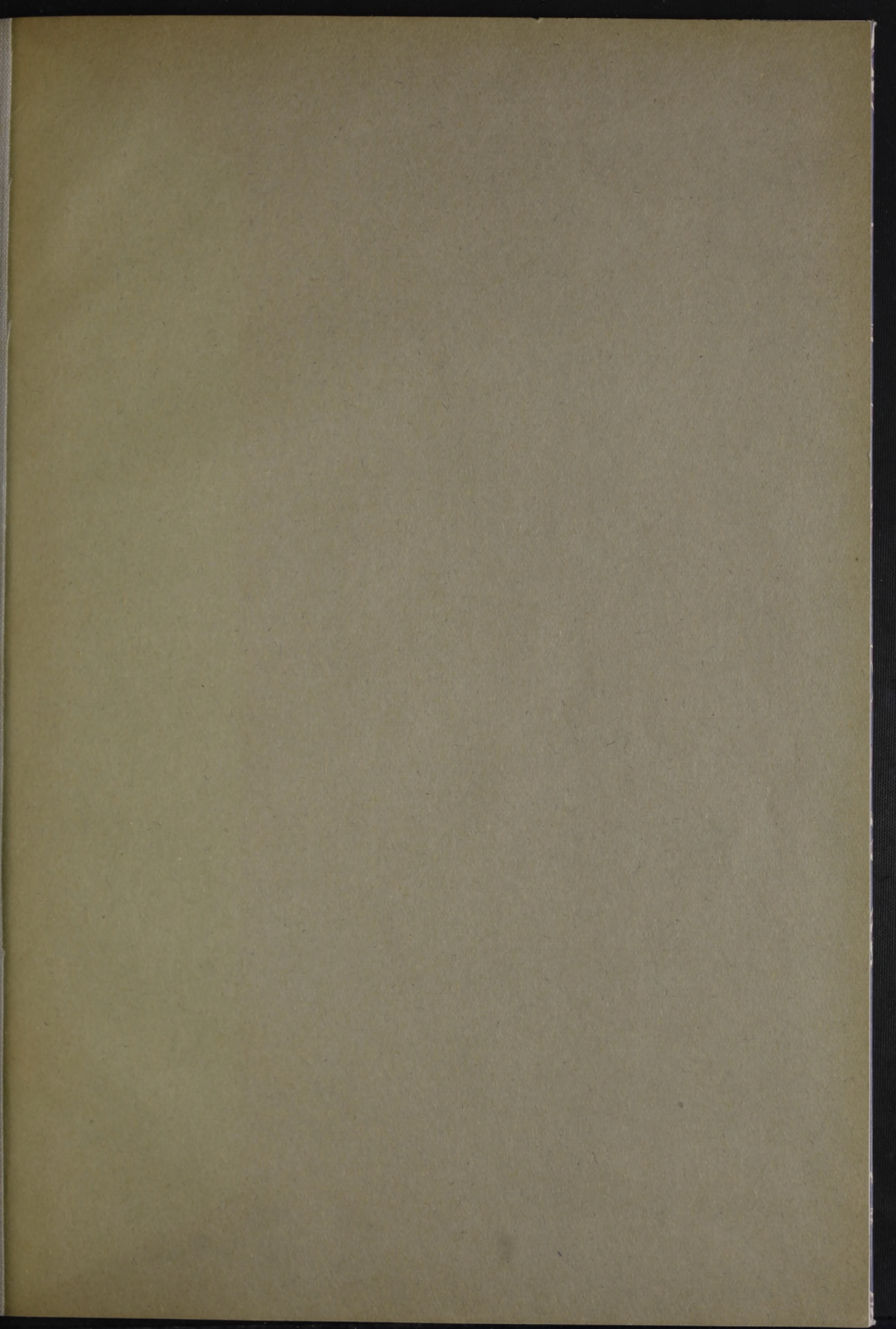
стор. 16 рад. 13 здолу надр. „дають“, має бути „мають“.

3574/38

14. III. 1938

K.D.